

Utredningar enligt 31 § LUL

Om handläggningen av ärenden och bevistalan
där den som kan misstänkas är under 15 år

Rättslig vägledning 2022:19
Utvecklingscentrum
Juni 2022
Uppdaterad oktober 2023

Innehållsförteckning

1	Sammanfattning.....	5
2	Inledning	9
3	Att inleda en utredning enligt 31 § LUL.....	10
3.1	Allmänna utgångspunkter	10
3.2	Presumtionsregeln.....	11
3.2.1	Presumtionsregelns innebörd.....	11
3.2.2	När särskilda skäl talar emot en utredning	11
3.3	Begäran från socialnämnden	13
3.3.1	Initiativ till utredning.....	13
3.3.2	Omständigheter som ska beaktas.....	13
3.3.3	Möjligheten att vidta åtgärder innan socialnämnden tagit ställning till behovet av utredning.....	14
3.4	Medmisstänkta gärningspersoner över 15 år	14
3.5	Utredning för att efterforska gods som åtkommit genom brottet eller som kan förverkas.....	15
3.6	Utredning som är påkallad ur allmänna eller enskilda intressen ..	15
3.6.1	Inledning.....	15
3.6.2	Allmänna intressen.....	16
3.6.3	Enskilda intressen.....	16
3.7	Utredning mot barn under 12 år.....	17
3.8	När grunden för utredningen "faller"	18
4	Utredning enligt 31 § LUL parallellt med förundersökning avseende samma brott.....	19
4.1	Förundersökning med okänd gärningsperson parallellt med utredning enligt 31 § LUL	19
4.2	Förundersökning med identifierade medmisstänkta över 15 år parallellt med utredning enligt 31 § LUL	20
4.3	Den praktiska hanteringen vid parallella utredningar	21
5	Förfarandet vid utredningen (32 § LUL)	23
5.1	Tillämpliga bestämmelser i rättegångsbalken	23
5.1.1	Undersökningsledningen	24
5.1.2	Objektivitetsplikten	25
5.1.3	Särskilt om misstänkts rätt till insyn	25
5.1.4	Reglerna kring förhör under utredningen	26
5.2	Ingen skyldighet att utreda skadestandsfrågor	28

5.3	Skyndsamhetskravet.....	28
6	Juridiskt biträde, målsägandebiträde m.m.....	30
7	Vårdnadshavares medverkan och underrättelser om avskrivningsbeslut	32
7.1	Underrättelse till vårdnadshavare om misstanken och inledd utredning samt kallelse till förhör	32
7.2	Undantag från skyldigheten att underrätta vårdnadshavare	33
7.3	Underrättelse till målsägande och vårdnadshavare vid beslut om att avsluta en utredning m.m.....	33
8	Socialtjänstens medverkan.....	35
8.1	Underrättelser	35
8.2	Närvaro vid förhör	35
9	Utredningens omfattning	37
9.1	Allmänna utgångspunkter	37
9.2	Presumtionsregeln.....	37
9.3	Begäran från socialnämnden	38
9.4	Allmänna eller enskilda intressen.....	39
9.5	Övriga grunder	40
10	Tvångsmedel.....	41
10.1	Den rättsliga regleringen	41
10.2	Hämtning och medtagande till förhör.....	42
10.3	Gripande och kvarhållande	43
10.4	Beslag, husrannsakan, åtgärder för biometrisk autentisering, genomsökning på distans, kroppsvisitation, fotografi och fingeravtryck.....	44
10.5	Förverkande mot personer under 15 år.....	45
10.6	Kroppsbesiktning	47
10.6.1	Kroppsbesiktning enligt 36 a § LUL vid presumtionsregeln	47
10.6.2	Kroppsbesiktning enligt 36 b § LUL vid misstanke om bruk av narkotika.....	48
10.6.3	Kvarhållande och övriga regler kring verkställighet av kroppsbesiktning	51
10.7	Tvångsmedel mot den som inte är misstänkt inom ramen för en utredning enligt 31 § LUL	51
11	Frågor kring avslutande av en utredning enligt 31 § LUL.....	54
11.1	Vem får ta del av material från en avslutad utredning?	54
11.1.1	Socialtjänstens rätt att ta del av utredningen	54
11.1.2	Den unges och vårdnadshavares rätt att ta del av utredningen	55
11.1.3	Målsägandens rätt att ta del av utredningen.....	56

11.2	Den praktiska hanteringen vid avslutande av en utredning.....	57
11.2.1	Frågor som kan uppkomma när en utredning ska avslutas.....	57
11.2.2	Rekommendationer kring den praktiska hanteringen vid avslut av en utredning enligt 31 § LUL.....	57
11.3	Beslutsmotiveringar då utredning enligt 31 § LUL avslutas.....	58
11.4	Beslutsmotivering då en parallellt bedriven förundersökning beträffande okänd läggs ner.....	59
11.5	Sekretessfrågor i samband med avslutande av en utredning.....	60
11.5.1	Partsinsyn enligt 10 kap. 3 § OSL.....	60
11.5.2	Förundersökningssekretess enligt 18 kap. 1 § OSL.....	60
11.5.3	Sekretess till skydd för enskild enligt 35 kap. 1 § OSL.....	61
11.5.4	Sekretess då utredningen avslutats.....	61
11.6	Hanteringen av extern kommunikation kring utredningen.....	62
11.7	Underrättelseskyldighet då barn misstänks ha utsatts för allvarliga våldsbrott.....	64
12	Bevistalan.....	65
12.1	Den rättsliga regleringen.....	65
12.1.1	Allmänna förutsättningar för bevistalan.....	65
12.1.2	Presumtion för bevistalan vid särskilt allvarliga brott....	66
12.1.3	Synnerliga skäl.....	67
12.1.4	Skadeståndstalan.....	67
12.2	Processen i domstol.....	68
13	Övergångsbestämmelser, resning m.m.....	69
Bilaga 1	Checklista för joursituationer.....	70
Bilaga 2	Guide för registrering av beslut vid misstanke om bruk av narkotika.....	73
Bilaga 3	Guide till beslutsmotiveringar.....	75

Denna rättsliga vägledning är uppdaterad i oktober 2023 med anledning av lagändringarna i [SFS 2023:312](#). De viktigaste nyheterna är att reglerna kring bevistalan har ändrats så att bevistalan ska väckas i betydligt fler fall än tidigare, att fler prov ska tas vid misstanke om bruk av narkotika samt att målsägandebiträde och särskild företrädare för barn kan förordnas. Lagändringarna tillämpas även på utredningar som pågick, och för gärningar som begåtts, före lagens ikraftträdande den 1 juli 2023.

1 Sammanfattning

Denna rättsliga vägledning innehåller såväl rättsliga som praktiska rekommendationer i frågor som rör åklagares handläggning av utredningar enligt 31 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare (LUL) där den som kan misstänkas är under 15 år. Begreppet *den unge* används genomgående för den som är under 15 år och kan misstänkas för brott.

Att inleda utredning ([kapitel 3](#))

- En utredning enligt 31 § LUL ska inledas när någon kan misstänkas för att före 15 års ålder ha begått ett brott med minimum ett års fängelse i straffskalan, eller straffbelagt försök, förberedelse eller stämpling till sådant brott (presumtionsregeln) om inte *särskilda skäl* talar emot en utredning.
- I andra fall får en utredning inledas i vissa angivna fall. Om den unge är under 12 år krävs synnerliga skäl för att inleda utredning om inte presumtionsregeln är tillämplig.
- Om grunden för utredning "faller" bör åklagaren överväga om utredningen bör fortsätta på annan grund. Är presumtionsregeln inte längre tillämplig, och det inte finns grund för utredning enligt 31 § tredje stycket LUL, bör socialnämnden kontaktas om det finns skäl att tro att de önskar en utredning.

Utredning enligt 31 § LUL parallellt med förundersökning ([kapitel 4](#))

En utredning enligt 31 § LUL kan i vissa fall bedrivas parallellt med en förundersökning med både okänd alternativ gärningsperson och känd/okänd medgärningsperson. Vid sådana parallella utredningar är det viktigt att observera de skillnader som finns i regelsystemen, t.ex. om tvångsmedel.

Förfarandet vid utredning ([kapitel 5](#))

- I 32 § LUL regleras vilka bestämmelser i rättegångsbalken (RB) som är tillämpliga även vid utredning enligt 31 § LUL, t.ex. undersökningsledningen, objektivitetsplikten, förhör och misstänkts rätt till insyn. I princip gäller samma regler som vid en förundersökning. ([Avsnitt 5.1.](#))
- Den unge, vårdnadshavarna och juridiskt biträde har, efter förhöret angående brottsmisstanken, fortlöpande rätt att ta del av vad som har förekommit vid utredningen om det kan ske utan men för utredningen. När utredningen har slutförts har de rätt att ta del av utredningsmaterialet. ([Avsnitt 5.1.3](#))
- En misstänkt person under 15 år är inte skyldig att kvarstanna för förhör i mer än 3+3 timmar.

- Det finns ingen skyldighet att utreda skadestandsfrågor inom ramen för en utredning enligt 31 § LUL.
- Utredningar ska bedrivas med särskild skyndsamhet och ska avslutas så snart det är möjligt och som huvudregel inom tre månader ([avsnitt 5.3](#)).

Juridiskt biträde, målsägandebiträde m.m. ([kapitel 6](#))

Vid utredning enligt presumtionsregeln ska juridiskt biträde förordnas om det inte är uppenbart att behov saknas. I praktiken ska åklagaren alltid begära att ett juridiskt biträde förordnas i sådana utredningar. Vid övriga utredningar krävs synnerliga skäl för att förordna juridiskt biträde. I de fall det är aktuellt att föra beivringen bör åklagaren verka för att juridiskt biträde förordnas. Målsägandebiträde och särskild företrädare för barn kan förordnas vid utredning enligt 31 § LUL under samma förutsättningar som vid förundersökning.

Vårdnadshavares medverkan ([kapitel 7](#))

- Vårdnadshavare ska underrättas om brottsmisstanken och kallas till förhör med den unge om det inte är till men för utredningen eller om det finns särskilda skäl mot att underrättelse sker, t.ex. vid risk för kroppslig bestraffning eller om vårdnadshavare själv är misstänkt som delaktig i brottet.
- Rätten att kallas till förhör innebär inte en rätt att närvara vid själva förhöret.

Socialtjänstens medverkan ([kapitel 8](#))

- Socialnämnden ska omedelbart underrättas när någon under 15 år blir misstänkt för brott och när utredning inletts. Underrättelse om att förhör ska hållas med den unge bör göras i god tid.
- Vid utredning enligt presumtionsregeln eller på begäran av socialnämnden ska socialtjänsten närvara vid förhör om det inte finns synnerliga skäl mot det. Vid övriga utredningar ska socialtjänsten närvara vid förhör om det inte finns särskilda skäl mot det.
- Skyldigheten att närvara vid förhör riktar sig till socialtjänsten och påverkar inte skyndsamhetskravet vid utredningar. Det finns inte något hinder mot att hålla förhör när socialtjänsten inte kan närvara.

Utredningens omfattning ([kapitel 9](#))

Utredningar som inletts enligt presumtionsregeln, på begäran av socialnämnden och ur allmänna eller enskilda intressen bör så långt det går bedrivas på samma sätt som en motsvarande förundersökning mot en straffmyndig. Detta innebär att utredningen ska avse objektiva rekvisit, den unges avsikter och motiv, eventuella ansvarsfrihetsgrunder samt försvärande och förmildrande omständigheter. Övriga utredningar ska bedrivas enligt sitt begränsade syfte.

Tvångsmedel ([kapitel 10](#))

I 36 f § LUL regleras uttömmande vilka straffprocessuella tvångsmedel som kan användas mot en misstänkt person under 15 år. I [bilaga 1](#) finns en checklista för joursituationer.

- Hämtning till förhör kan ske men ska användas restriktivt ([avsnitt 10.2](#)).
- En person under 15 år som gripits får hållas kvar för att överlämnas till vårdnadshavare ([avsnitt 10.3](#)).
- Beslag, husrannsakan, åtgärder för biometrisk autentisering, genomsökning på distans, kroppsvisitation och tagande av fotografi/fingeravtryck får beslutas om det finns särskilda skäl ([avsnitt 10.4](#)). Lagen (2008:369) om förfarandet vid förverkande av utbyte av brottslig verksamhet i vissa fall (förverkandelagen) är tillämplig även beträffande den som är under 15 år ([avsnitt 10.5](#)).
- Kroppsbesiktning får beslutas om det finns skälig misstanke om brott enligt presumptionsregeln och om åtgärden är av synnerlig vikt för att klarlägga omständigheterna kring brottet ([avsnitt 10.6.1](#)).
- För beslut om kroppsbesiktning för drogtest enligt 36 b § LUL ([avsnitt 10.6.2](#)) krävs dels skälig misstanke om bruk av narkotika, dels att testet kan antas ha betydelse för att avgöra behovet av socialtjänstens insatser. Försök att kontakta socialtjänsten bör ha gjorts innan beslut om kroppsbesiktning tas. Kraven för att ett drogtest ska tas är lågt ställda. Ett prov bör i princip tas regelmässigt vid misstanke om narkotikabruk av barn under 15 år. Endast om det kommer fram att socialtjänsten anser att prov inte behövs eller om det finns någon annan omständighet som med samma styrka talar emot att prov tas bör man avstå från provtagning. Beslut fattas av åklagare.
- Tvångsmedel som får användas oberoende av misstanke får användas mot annan än den som är misstänkt i en utredning enligt 31 § LUL endast om tvångsmedlet räknas upp i 32 § LUL. Annars förutsätter sådana tvångsmedel att en förundersökning pågår eller inleds i samband med tvångsmedelsbeslutet. Detta innebär att t.ex. att en husrannsakan för att hämta ett vittne till förhör eller en avspärning inte kan användas i en utredning enligt 31 § LUL om det inte samtidigt finns en parallell förundersökning. ([Avsnitt 10.7](#))

Då en utredning avslutas ([kapitel 11](#))

- Socialnämnden ska alltid få en kopia av protokollet efter en avslutad utredning ([avsnitt 11.1.1](#)). I [avsnitt 11.1.2](#) ges rekommendationer om hur den unges insynsrett bör hanteras.
- I [avsnitt 11.2](#) ges rekommendationer kring den praktiska hanteringen då en utredning avslutas.

- I [avsnitt 11.3](#) ges en allmän vägledning om beslutsmotiveringar. I [bilaga 3](#) finns en guide till när respektive beslutsmotivering är tänkt att användas.
- I [avsnitt 11.5](#) berörs sekretessfrågor som kan aktualiseras vid en utredning enligt 31 § LUL.
- I [avsnitt 11.6](#) ges vägledning om hanteringen av extern kommunikation kring utredningen. Eftersom stark sekretess råder även sedan en utredning avslutats bör restriktivitet iakttas när det gäller kommunikation kring utredningen med externa parter. Det är viktigt att beakta att det inte är åklagarens uppgift att ta ställning i skuldfrågan inom ramen för en utredning enligt 31 § LUL, annat än när bevistalan väcks (se [kapitel 12](#)).

Bevistalan ([kapitel 12](#))

- Vid bevistalan ska domstolen pröva om ett barn under 15 år har begått brottet.
- Bevistalan förutsätter att en utredning enligt 31 § LUL är slutförd och att det skulle ha funnits tillräckliga skäl för åtal om brottet hade begåtts efter att den unge hade fyllt 15 år.
- Bevistalan får inte väckas om det finns särskilda omständigheter som talar mot det.
- Vid brott med ett minimistraff om fängelse fem år, eller straffbart försök, förberedelse eller stämpling till sådant brott, finns en presumtion för att bevistalan ska väckas. För övriga brott får en bevistalan väckas om det finns synnerliga skäl.

Övergångsbestämmelser, resning m.m. ([kapitel 13](#))

- De processuella reglerna som införts den 1 juli 2023 gäller retroaktivt. Det finns inte skäl att tillämpa de nya reglerna retroaktivt för utredningar som avslutats utan att bevistalan väckts före den 1 juli 2023.

Bilagor

- Checklista för joursituationer ([bilaga 1](#))
- Guide för registrering av beslut vid misstanke om bruk av narkotika ([bilaga 2](#))
- Guide till beslutsmotiveringar ([bilaga 3](#))

2 Inledning

Då ett barn kan misstänkas ha begått ett brott före 15 års ålder kan en förundersökning mot den unge inte inledas eftersom det följer av 1 kap. 6 § brottsbalken (BrB) att någon påföljd inte får dömas ut. Möjligheterna att inleda en utredning i fall då någon är misstänkt för att före 15 års ålder ha begått brott regleras istället i 31 § LUL. I 32–38 d §§ LUL finns bestämmelser om handläggningen av en sådan utredning. Denna rättsliga vägledning avser att vara ett stöd vid tillämpningen av reglerna i 31–38 §§ d LUL.

Dispositionen är tänkt att följa kronologin i en utredning enligt 31 § LUL.

Regleringen kring utredningar enligt 31 § LUL har genomgått flera förändringar vilka över tid inneburit att fler brott som personer under 15 år misstänks ha begåtts ska utredas. Reglerna för utredningen, tvångsmedel och bevistalan liknar mer och mer reglerna som gäller för straffmyndiga. Det övergripande syftet har dock alltid varit att socialtjänsten ska få ett underlag att bedöma den unges behov av insatser.

Enligt lagen (2018:1197) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter (Barnkonventionen) gäller artiklarna 1–42 i konventionen i originaltexternas lydelse som svensk lag. Liksom vid brottsutredningar som bedrivs inom ramen för en förundersökning ska polis och åklagare ta Barnkonventionens artiklar i beaktande vid utredningar enligt 31 § LUL.

Denna rättsliga vägledning utgår ifrån hanteringen i de fall då det konstaterats att den som kan misstänkas är under 15 år. När den misstänktes ålder är oklar och man ska ta ställning till om en förundersökning eller utredning enligt 31 § LUL ska inledas hänvisas till [Rättslig vägledning 2023:8](#) Åldersbedömning – om handläggningen av ärenden där den misstänktes ålder är oklar.

I [bilaga 1](#) finns en checklista för att underlätta hanteringen i *joursituationer* av utredningar enligt 31 § LUL.

I [bilaga 2](#) finns en guide till hur beslut registreras vid provtagning med anledning av misstanke om bruk av narkotika.

I [bilaga 3](#) finns en guide till hur beslutsmotiveringar i Cåbra är tänkta att användas i olika typsituationer.

3 Att inleda en utredning enligt 31 § LUL

I detta kapitel beskrivs de olika grunder på vilka en utredning enligt 31 § LUL kan inledas.

3.1 Allmänna utgångspunkter

När det gäller frågan om att inleda utredningar enligt 31 § LUL kan inledningsvis konstateras att lagstiftaren inte arbetar med olika misstankegrader på det sätt som förekommer i rättegångsbalken i fråga om förundersökningar. Till skillnad från en förundersökning som har brottet som utgångspunkt avser en utredning enligt 31 § LUL alltid en viss person. Frågan om inledande av en sådan utredning kan därför aktualiseras när någon kan misstänkas för att före 15 års ålder ha begått ett brott och då misstanken är tillräckligt väl underbyggd för att en utredning ska framstå som motiverad. Härutöver saknar graden av misstanke intresse i sammanhanget.¹

Vid bedömningen av om en utredning enligt 31 § LUL ska inledas bör varje brott bedömas självständigt. Det finns normalt inte skäl att inleda utredning för ett visst brott bara för att det har samband med ett annat brott som motiverar en utredning, dock kan seriebrottslighet i vissa fall medföra att utredning är påkallad med hänsyn till enskilda eller allmänna intressen (31 § tredje stycket 3 LUL).

¹ Se JO 2001/02 s. 61 f. och SOU 2008:111 s. 69 f. Det är endast när det gäller vissa tvångsmedel som det blir aktuellt att ta ställning till om misstankegraden är skälig (se [kapitel 10](#) nedan).

3.2 Presumtionsregeln

- En utredning enligt 31 § LUL ska inledas vid brott med minimum ett års fängelse i straffskalan om inte *särskilda skäl* talar emot en utredning.
- Särskilda skäl emot en utredning kan t.ex. vara: att omständigheterna kring brottet är tillräckligt klarlagda, barnets låga ålder, att ärendet rör osjälvtändiga brottsformer med lägre straffvärde än ett år eller att lång tid gått sedan brottet begicks.
- Är barnet yngre än 12 år är utrymmet för att bryta presumtionen stort.

3.2.1 Presumtionsregelns innebörd

Enligt 31 § första stycket LUL ska en utredning inledas när någon kan misstänkas för att före 15 års ålder ha begått ett brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse ett år samt straffbelagt försök, straffbelagd förberedelse eller straffbelagd stämpling till ett sådant brott, om inte särskilda skäl talar emot en utredning. Det finns alltså en presumtion för att en utredning ska inledas vid sådan allvarlig brottslighet som omfattas av bestämmelsen.

Bestämmelsen, som trädde i kraft år 2010, infördes i syfte att brott begångna av barn under 15 år skulle utredas i större utsträckning och mer effektivt än tidigare. Den har motiverats med att det vid mycket allvarlig brottslighet i allmänhet är motiverat med en utredning för att klargöra om det finns behov av insatser från socialtjänstens sida och att det regelmässigt finns ett starkt intresse av att få närmare kännedom om hur brottet har utförts. En utredning ansågs också öka möjligheterna att tidigt sätta in adekvata insatser från samhällets sida och det ansågs ur brottsofferperspektiv vara viktigt att rättsväsendet tar det inträffade på stort allvar och att en brottsanmälan leder till åtgärder från samhällets sida.²

3.2.2 När särskilda skäl talar emot en utredning

Presumtionsregeln kan brytas i de fall särskilda skäl talar emot en utredning. Exempel på sådana särskilda skäl är att en utredning kan framstå som obehövlig då det redan från början står klart att omständigheterna kring brottet är tillräckligt klarlagda och det inte finns skäl att väcka bevistalan (se närmare under [kapitel 12](#) nedan). De osjälvtändiga brottsformerna som träffas av presumtionsregeln kan i vissa fall ha ett betydligt lägre straffvärde än ett år vilket är en omständighet som kan vägas in i bedömningen av om det finns särskilda skäl för att inte inleda en utredning. Även omsorgen om den unges

² Se prop. 2009/10:105 s. 23 f.

bästa kan i undantagsfall göra det motiverat att avstå från utredning eftersom en polisutredning kan innebära stora påfrestningar för den unge.³

Den unges ålder utgör en viktig faktor för att bedöma om särskilda skäl talar emot en utredning. För barn under 12 år finns det ett stort utrymme för att bryta presumtionen med beaktande av den unges mognad och utveckling. Ju yngre personen är desto större är utrymmet för att bryta presumtionen. För ett mycket ungt barn krävs att brottet är mycket allvarligt för att presumtionen inte ska brytas.⁴ Om den unge är nära straffmyndighetsåldern och det rör sig om särskilt allvarlig brottslighet bör det bara i undantagsfall vara möjligt att avstå från att genomföra en utredning.⁵

Att det gått lång tid sedan brottet kan vara en orsak till att inte inleda en utredning. Det gäller dock inte vid de allvarligaste brotten. Här kan nämnas att det i vissa fall kan ha gått så lång tid att en misstänkt som vid tiden för brottet var under 15 år redan kan ha hunnit bli vuxen vid tiden för utredningen. Vid de allra allvarligaste brotten, såsom exempelvis mord, kan en utredning dock ändå vara motiverad, men eftersom brottet begåtts innan den misstänkte fyllt 15 år kan det inte utredas inom ramen för en förundersökning. Trots att det egentliga huvudsyftet med en utredning saknas, eftersom insatser från socialtjänsten inte kan bli aktuellt om den som kan misstänkas numera är vuxen, bör en utredning enligt 31 § LUL ändå kunna inledas enligt presumtionsregeln i dessa fall. En utredning kan då motiveras framför allt ur ett allmänt intresse eller ur ett enskilt intresse med hänsyn till målsäganden.⁶

Vid de allra allvarligaste brotten är behovet av en utredning i allmänhet så starkt att den unges ålder eller tidsaspekten endast har en begränsad betydelse.⁷ Det kan därmed i allmänhet finnas skäl att utreda exempelvis ett mord även om det misstänkta barnets ålder är mycket låg eller ett allvarligt sexualbrott som har begåtts för flera år sedan även om den misstänkte vid tillfället var under 15 år, men nu är straffmyndig.

³ Se prop. 2009/10:105 s. 24.

⁴ Se prop. 2009/10:105 s. 33 f.

⁵ Se SOU 2008:111 s. 113.

⁶ Hur en sådan situation ska hanteras berörs inte direkt i förarbetena. I prop. 2009/10:105 s. 63 framgår dock att presumtionsregeln kan tillämpas även på brott som uppdragats efter, men som begåtts innan, ikraftträdandet, vilket innebär att övergångsbestämmelserna inte sätter någon begränsning i detta avseende.

⁷ Clevesköld, Samhället och de unga lagöverträdarna, 8 uppl., 2022, s. 70.

3.3 Begäran från socialnämnden

- En utredning kan inledas på begäran av socialnämnden om nämnden bedömer att utredningen kan antas ha betydelse för att avgöra behovet av socialtjänstens insatser.
- I brådskande fall kan förhör hållas innan socialnämnden tagit ställning till om utredning ska begäras. Andra utredningsåtgärder får också vidtas om det finns särskilda skäl (34 § LUL).

3.3.1 Initiativ till utredning

Av 31 § andra stycket LUL följer att en utredning får inledas på begäran av socialnämnden även i andra fall än då presumtionsregeln är tillämplig, om socialnämnden bedömer att utredningen kan antas ha betydelse för att avgöra behovet av socialtjänstens insatser för den unge. Det innebär i praktiken att det är socialnämnden som, efter att de underrättats om att ett barn är misstänkt för brott (se mer om underrättelse i [avsnitt 8.1](#) nedan), ska kontakta polisen och uttryckligen begära en utredning om de anser att en utredning behövs.⁸ Detta innebär att åklagare inte självmant bör väcka frågan hos socialnämnden om utredning enligt bestämmelsen begärs i ett enskilt fall. Har en anmälan lottats in till åklagare för ställningstagande till om utredning enligt 31 § LUL ska inledas och framgår det inte uttryckligen att en begäran från socialnämnden finns, kan beslut i normalfallet fattas med utgångspunkt i att någon begäran inte finns. Endast i fall då det inte uttryckligen framgår, men av omständigheterna finns skäl att tro att en begäran från socialnämnden har framställts, kan det finnas skäl att kontrollera detta genom kontakt med polisen.

3.3.2 Omständigheter som ska beaktas

Vid bedömningen av om en utredning ska inledas ska socialnämnden särskilt beakta om det är fråga om brott som innebär att den unge äventyrar sin hälsa eller utveckling. De brott som då avses är överlagda brott mot person eller egendom och brott som vittnar om en hög grad av hänsynslöshet eller grov tanklöshet i fråga om andra människors liv, hälsa eller egendom. Det kan också vara brott som till sin karaktär gör det sannolikt att det finns behov av hjälpinsatser, såsom t.ex. narkotikabrott och brott som har samband med sådan brottslighet. Socialnämnden ska också beakta om brottet kan antas utgöra ett led i en upprepad brottslighet av den unge eftersom hög brottsaktivitet visar på risker för en framtida negativ utveckling och socialtjänstens insatser måste sättas in tidigt för att få avsett resultat.⁹

⁸ Se prop. 2009/10:105 s. 25 f.

⁹ Se prop. 2009/10:105 s. 27 f.

När en begäran kommit in är det åklagaren som ska göra en självständig bedömning av om det finns skäl att inleda en utredning utifrån ovan nämnda förutsättningar. Har socialnämnden framställt en begäran bör det dock endast i undantagsfall finnas skäl att ifrågasätta deras bedömning att en utredning kan antas ha betydelse för att avgöra behovet av insatser.

3.3.3 Möjligheten att vidta åtgärder innan socialnämnden tagit ställning till behovet av utredning

Under vissa tider på dygnet, särskilt under kvälls- och nattetid, kan det vara svårt att komma i kontakt med företrädare för socialnämnden och få deras begäran om att inleda en utredning samtidigt som behovet av att vidta vissa åtgärder kan vara brådskande. Polis och åklagare har då en möjlighet att vidta vissa åtgärder i avvaktan på begäran från socialnämnden, vilket regleras i 34 § tredje stycket LUL. Förhör med den unge får ske innan utredning begärts. Om det finns särskilda skäl får även andra åtgärder vidtas, såsom exempelvis förhör med målsäganden och vittnen samt straffprocessuella tvångsmedel.¹⁰ Åtgärder som vidtas med stöd av bestämmelsen görs alltså utanför en utredning enligt 31 § LUL.¹¹ Se även om detta under [avsnitt 10.6.2](#) nedan om kroppsbesiktning vid misstanke om bruk av narkotika.

3.4 Medmisstänkta gärningspersoner över 15 år

- Utredning kan inledas om det behövs för att klarlägga om någon över 15 år tagit del i brottet. Grunden bör tillämpas dels då någon under 15 år är misstänkt för att ha begått brottet tillsammans med någon identifierad straffmyndig person, dels då någon oidentifierad medgärningsperson kan ha tagit del i brottet.
- Grunden bör tillämpas om förhör behöver hållas med, eller andra utredningsåtgärder behöver vidtas mot, den misstänkte under 15 år för att utreda den straffmyndiges brottslighet och ingen annan grund för att inleda utredning enligt 31 § LUL är tillämplig.

Enligt 31 § tredje stycket 1 LUL får en utredning inledas mot en misstänkt under 15 år om det behövs för att klarlägga om någon över 15 år har deltagit i brottet. Denna grund bör tillämpas då en person är misstänkt för att före 15 års ålder ha begått ett brott och det även förekommer misstankar om att straffmyndiga gärningspersoner har tagit del i brottet och utredningsåtgärder, såsom t.ex. förhör, behöver vidtas mot personen under 15 år för att utreda de straffmyndigas medverkan. En sådan utredning bör endast inledas om

¹⁰ Se prop. 2009/10:105 s. 26.

¹¹ Om vidtagna åtgärder inte resulterar i att en utredning till slut inleds så gäller inte 37 § LUL om att materialet ska skickas till socialnämnden och inte heller till någon annan av parterna.

ingen av de andra grunderna för att inleda en utredning mot den misstänkte under 15 år enligt 31 § LUL är tillämplig. Är någon annan grund i 31 § LUL tillämplig bör alltså en utredning inledas av det skälet.

Om det finns anledning att anta att någon över 15 år har deltagit i brottet finns det nästan alltid förutsättningar att inleda en förundersökning. Inte sällan kan det finnas skäl för både en förundersökning (med okänd eller identifierad gärningsperson över 15 år) och en utredning enligt 31 § tredje stycket 1 LUL. Se [kapitel 4](#) nedan om sådana parallella förfaranden.

3.5 Utredning för att efterforska gods som åtkommit genom brottet eller som kan förverkas

- Utredning kan inledas för att eftersöka gods som kommit åt genom brott eller som kan förverkas.

Av bestämmelsen i 31 § tredje stycket 2 LUL framgår att en utredning kan inledas dels för att eftersöka gods som kommit åt genom brott, dvs. stöldgods, dels för att eftersöka gods som kan bli föremål för förverkande, t.ex. tillhyggen vid en misstänkt misshandel eller andra föremål som typiskt sett är tänkta att användas som hjälpmedel vid brott. Denna grund kan även användas för att förverka barnpornografiska bilder eller annat övergreppsmaterial. För vägledning i frågor om beslag och förverkande inom ramen för en utredning, se [avsnitt 10.4](#) och [avsnitt 10.5](#) nedan.

3.6 Utredning som är påkallad ur allmänna eller enskilda intressen

- En samlad bedömning ska göras av de allmänna och enskilda intressena som talar för att utredning inleds.
- Utredning p.g.a. allmänna intressen kan inledas bl.a. vid omfattande seriebrottslighet eller gärning som riktar sig mot samhällsviktiga funktioner.
- En utredning p.g.a. enskilda intressen kan inledas med hänsyn till målsägandens intresse vid brott som inneburit en särskilt allvarlig kränkning av målsägandens integritet eller orsakat stora skador.
- Bestämmelsen ska tillämpas med viss restriktivitet.

3.6.1 Inledning

Vid sidan av presumptionsregelns tillämpningsområde kan det i vissa fall finnas behov av att utreda även mindre allvarlig brottslighet. Bestämmelsen är tänkt att tillämpas med viss restriktivitet, varför utredningen ska vara

påkallad av allmänna eller enskilda intressen. En samlad bedömning behöver göras av såväl allmänna som enskilda intressen som talar för att en utredning inleds. Det finns inget krav på att flera intressen ska föreligga, utan *ett* allmänt eller enskilt intresse kan vara tillräckligt för att inleda utredning.

3.6.2 Allmänna intressen

En utredning kan inledas om det finns ett eller flera allmänna intressen som gör det påkallat att gärningen utreds. Det behöver inte röra sig om upprepad brottslighet utan även enstaka gärningar kan föranleda att det finns allmänna intressen att brottet utreds. Så kan exempelvis vara fallet vid brott mot en viktig samhällsnyttig funktion som vid sabotage mot blåljusverksamhet eller angrepp mot vissa viktiga tjänstepersoner, exempelvis polismän. Även allvarliga olaga hot eller falsklarm som bombhot mot en skola kan medföra att det finns allmänna intressen att utreda gärningen. Till allmänna intressen för en utredning kan också räknas det allmänna samhällsintresset av att allvarligare brottslighet ska utredas. Det bör då röra sig om brott som, utan att falla under presumtionsregelns tillämpningsområde, i det konkreta fallet har ett straffvärde närmare ett års fängelse.¹²

Allmänna intressen kan också handla om mer omfattande seriebrottslighet där var och en av gärningarna inte har något så påtagligt straffvärde att de omfattas av presumtionsregeln, men där den samlade bilden av brottsligheten gör det angeläget att utreda brottsmisstankarna. Även situationen när polisen i syfte att kunna bedriva ett effektivt brottsförebyggande arbete avseende viss typ av brottslighet, såsom omfattande stölder eller skadegörelse som förekommer i besvärande stor omfattning i ett särskilt område, kan medföra att det finns allmänna intressen att utreda gärningarna.

För att utredning ska anses påkallad krävs dock att det är brott av visst allvar, varför brott med endast böter i straffskalan i princip faller utanför tillämpningsområdet.¹³ Vid andra brott behöver en avvägning göras mellan barnets behov och de allmänna intressena av att brottet utreds. I många fall innebär detta att brott med låga straffvärden inte bör utredas på denna grund.

3.6.3 Enskilda intressen

Möjligheten att inleda en utredning om det är påkallat med hänsyn till enskilda intressen är avsedd att stärka brottsoffrens ställning genom att hänsyn kan tas till målsägandens intresse av personlig upprättelse och ersättning för skada. Ett brottsoffer kan ha rätt till brottskadeersättning och polisutredningen kan vara av stor betydelse för möjligheten att Brottsoffermyndigheten ska kunna fatta ett positivt beslut.

¹² Se prop. 2022/23:78 s. 69.

¹³ Se prop. 2022/23:78 s. 69.

Utredning ska dock inte inledas för alla fall som kan föranleda skadestånd. Det ska främst röra sig om brott som inneburit en särskilt allvarlig kränkning av målsägandens integritet eller som förorsakat målsäganden svåra skador. I förarbetena ges exempel som sexualbrott, grovt olaga hot, grovt olaga tvång och allvarliga fall av misshandel av normalgraden som inte omfattas av presumtionsregeln.¹⁴ Även brott som förorsakat materiella skador till ett mycket högt ekonomiskt värde omfattas av denna grund.¹⁵

3.7 Utredning mot barn under 12 år

- För utredning mot barn under 12 år krävs synnerliga skäl för att inleda utredning, om inte presumtionsregeln är tillämplig.
- Synnerliga skäl kan vara omfattande upprepad brottslighet där enskilda brott inte omfattas av presumtionsregeln.

Presumtionsregeln är tillämplig även då den som kan misstänkas är under 12 år. Den unges ålder har dock stor betydelse för att bedöma när särskilda skäl kan tala emot en utredning enligt bestämmelsen (se [avsnitt 3.2.2](#) ovan).

Vid utredningar med stöd av övriga grunder framgår av 31 § fjärde stycket LUL att utredning avseende barn under 12 år endast får inledas om det finns synnerliga skäl. När det gäller så unga barn bör behovet av sociala insatser i de allra flesta fall kunna tillgodoses utan polisens utredning. Vid sidan av presumtionsregeln finns därför sällan något behov av att utreda brott där den unge är under 12 år. Synnerliga skäl kan dock finnas när det är fråga om omfattande upprepad brottslighet där de enskilda brotten inte omfattas av presumtionsregeln.¹⁶ Andra fall kan vara när det finns ett särskilt starkt intresse av att saken utreds, till exempel om ett barn misstänks för vållande till annans död.

¹⁴ Se prop. 2022/23:78 s. 69.

¹⁵ Se prop. 2009/10:105 s. 31 f.

¹⁶ Se prop. 2009/10:105 s. 34.

3.8 När grunden för utredningen "faller"

- Om grunden för utredning "faller" bör åklagaren överväga om utredningen bör fortsätta på annan grund.
- Är presumtionsregeln inte längre tillämplig, och finns det inte grund för utredning enligt 31 § tredje stycket LUL, bör socialnämnden kontaktas om det finns skäl att tro (är sannolikt) att de önskar en utredning.
- Om juridiskt biträde förordnats vid utredning enligt presumtionsregeln bör tingsrätten underrättas om utredningen fortsätter på annan grund.

Eftersom underlaget för bedömning av om en utredning enligt 31 § LUL ska inledas ofta är magert förekommer det att vidtagna utredningsåtgärder leder till att grunden för utredning "faller" (t.ex. för att brottet bör rubriceras som mindre allvarligt än åklagaren ursprungligen bedömt och presumtionsregeln därför inte är tillämplig). Om ingen brottsmisstanke kvarstår ska utredningen naturligtvis avslutas.

I de fall en lindrigare brottsmisstanke kvarstår bör åklagaren överväga om det finns skäl att fortsätta utredningen på någon av de andra grunderna i 31 § LUL. Denna situation torde vara vanligast vid utredningar som inletts enligt presumtionsregeln. Om det vid en sådan utredning kvarstår en lindrigare brottsmisstanke kan åklagaren först överväga om det finns förutsättningar att fortsätta utredningen med stöd av 31 § tredje stycket LUL. Om så inte är fallet, bör socialnämnden kontaktas *om det finns skäl att tro* (är sannolikt) att de önskar en utredning, trots vad som framgår av [avsnitt 3.3.1](#), eftersom socialnämnden p.g.a. den ursprungliga brottsrubriceringen kan ha utgått från att en utredning kommer att bedrivas. Om ingen alternativ grund finns ska utredningen avslutas.

Om juridiskt biträde har förordnats vid utredning enligt presumtionsregeln bör tingsrätten underrättas om utredningen fortsätter på annan grund.

4 Utredning enligt 31 § LUL parallellt med förundersökning avseende samma brott

I detta kapitel behandlas hanteringen då utredning enligt 31 § LUL bedrivs parallellt med förundersökning med okänd eller känd gärningsperson och de särskilda överväganden sådana parallella utredningar kan ge anledning till.

4.1 Förundersökning med okänd gärningsperson parallellt med utredning enligt 31 § LUL

- Eftersom en utredning enligt 31 § LUL kan inledas så snart någon *kan misstänkas* för att före 15 års ålder ha begått ett brott så kan misstanken ofta vara så svag att alternativ gärningsperson eller okänd medverkande inte kan uteslutas.
- Om det finns anledning att anta att någon straffmyndig kan ha medverkat i brottet (som medgärningsman, anstiftare eller medhjälpare) eller begått brottet i stället för den misstänkte under 15 år bör en förundersökning med okänd gärningsperson bedrivas parallellt med utredning enligt 31 § LUL.

Trots att misstankar finns mot någon under 15 år kan man i många fall inte utesluta möjligheten att en alternativ gärningsperson som är straffmyndig har begått brottet eller medverkat i brottet som medgärningsman, anstiftare eller medhjälpare. Förutsättningen för att inleda en utredning enligt 31 § LUL är relativt lågt angiven då en utredning får inledas så snart någon *kan misstänkas* för att före 15 års ålder ha begått ett brott. Det kan därför i många fall finnas skäl att parallellt med utredningen enligt 31 § LUL inleda, eller fortsätta att bedriva en redan inledd, förundersökning med okänd gärningsperson.

Exempelvis kan en utredning om ett brott inledningsvis ha bedrivits som en förundersökning med okänd gärningsperson, t.ex. ett spaningsmord, där det under förundersökningens gång uppkommer misstanke om att någon under 15 år kan ha begått brottet och en utredning enligt 31 § LUL inleds mot den unge. Riksdagens ombudsmän (JO) har i ett ärende gjort uttalanden om hur två sådana parallella utredningar ska hanteras.¹⁷ JO konstaterar att en sådan konstruktion är möjlig men inte okomplicerad.

När det finns anledning att anta att brottet kan ha begåtts av en alternativ straffmyndig gärningsperson så bör därmed en parallell förundersökning

¹⁷ Se JO 2001/02 s. 51.

inledas (eller fortsätta att drivas om den redan inletts). Så kan vara fallet om det finns en osäkerhet kring misstanken mot den misstänkte under 15 år som gör att en alternativ gärningsperson inte kan uteslutas. I vissa fall är dock omständigheterna sådana att misstankar mot en alternativ gärningsperson inte aktualiseras på ett sådant sätt att en parallell förundersökning är motiverad. Så kan t.ex. vara fallet om utpekande uppgifter från en målsägande eller ett vittne, eller omständigheterna kring hur brottet uppdragats, inte talar i riktning mot någon alternativ gärningsperson.

4.2 Förundersökning med identifierade medmisstänkta över 15 år parallellt med utredning enligt 31 § LUL

- En utredning enligt 31 § LUL kan bedrivas parallellt med en förundersökning med identifierade medmisstänkta över 15 år.
- Finns det skäl att höra eller vidta andra åtgärder mot en misstänkt under 15 år för att säkra bevisning om straffmyndiga medgärningspersoner, bör utredning bedrivas enligt 31 § LUL parallellt med förundersökningen beträffande de straffmyndiga med stöd av 31 § tredje stycket 1 LUL om ingen annan grund att inleda utredning är tillämplig.

Brott av unga begås inte sällan i konstellationer av flera personer i olika åldrar och det är därför inte sällsynt att en person under 15 år blir misstänkt för att ha begått ett brott tillsammans med en eller flera misstänkta straffmyndiga personer. I sådana fall blir det därför många gånger aktuellt att bedriva utredning mot en person under 15 år enligt någon av grunderna i 31 § LUL parallellt med förundersökning mot identifierade misstänkta över 15 år.

I utredningar som har inletts mot en misstänkt under 15 år för att klarlägga om någon över 15 år tagit del i brottet, kan straffmyndiga komma att identifieras och förundersökning inledas mot dem. I de fallen bör förhör och andra utredningsåtgärder som rör den misstänkte under 15 år genomföras inom ramen för utredningen enligt 31 § LUL även efter att förundersökning inletts. Genom att göra på detta sätt säkerställs bl.a. barnets rätt till juridiskt biträde närvarar vid förhör. De utredningshandlingar som har bäring även på den parallellt bedrivna förundersökningen ska tas med i det förundersökningsprotokollet, på samma sätt som uppgifter från förundersökningen kan behöva tas med i utredningsprotokollet över utredningen enligt 31 § LUL.

4.3 Den praktiska hanteringen vid parallella utredningar

- Parallella utredningar ska alltid ledas av samma person.
- Skillnader i regelsystemen, t.ex. beträffande tvångsmedel måste alltid beaktas.
- Vid åtal mot straffmyndiga kan förhör med en person som hörts i en parallell utredning behöva återopas som bevisning. Om inte bevisstalan väcks är det oklart om förhöret ska anses vara ett vittnesförhör eller likställas med förhör med medtilltalad.

Vid parallella utredningar krävs att utredningen enligt 31 § LUL och förundersökningen leds av samma person (se [avsnitt 5.1.1 nedan](#)). Med hänsyn till att regelsystemen i rättegångsbalken och LUL visserligen har viss anknytning till varandra men helt olika funktioner ställer konstruktionen mycket höga krav på den som leder utredningarna, både vad gäller kunskaper om den rättsliga regleringen och den praktiska förmågan att samtidigt tillämpa de två utredningsformerna på ett korrekt sätt.¹⁸

Det är särskilt viktigt att notera de stora skillnader som finns när det gäller möjligheten att använda straffprocessuella tvångsmedel vid en utredning enligt 31 § LUL respektive en förundersökning (se [kapitel 10](#)). Det är därför nödvändigt att den som leder utredningarna i sådana fall har klart för sig vilket regelsystem som vid varje särskild tidpunkt är tillämpligt i fråga om var och en av de personer som på ett eller annat sätt berörs av utredningarna.

Efter en parallell utredning enligt 31 § LUL kan behov uppkomma att återropa förhör (eller uppspelning av polisförhör, se [avsnitt 5.1.4](#)) med den misstänkte under 15 år som bevisning i ett åtal mot medmisstänkta straffmyndiga personer. Om inte bevisstalan väcks (se [kapitel 12](#)) är det i dessa situationer inte självklart om den unge ska höras som vittne eller som "medtilltalad" enligt en analogisk tolkning av bestämmelserna i 36 kap. 1 § andra och tredje styckena RB. Denna bedömning påverkar i sin tur bl.a. om närståenderegeln i 36 kap. 3 § RB är tillämplig och om förhörspersonen ska avlägga vittnesed om den fyllt 15 år innan huvudförhandlingen. Domstolarna har hanterat frågan olika och beroende på utgången vid denna bedömning har bevisning som åklagaren återoplat i vissa fall avvisats.¹⁹ För att en person under 15 år som hörts som misstänkt i en utredning enligt 31 § LUL ska ses som vittne talar att utgångspunkten i rättegångsbalken är att den som inte är

¹⁸ Se JO 2001/02 s. 51 (särskilt s. 63).

¹⁹ I bl.a. Attunda tingsrätts mål B 7967-21 och i Malmö tingsrätts mål B 6484-19 bedömdes de återopade förhören inte som vittnesförhör, medan motsatt bedömning gjordes i Svea hovrätts mål B 2306-22 (där det återopade förhöret avvisades p.g.a. närståenderegeln) och i Södertörns tingsrätts mål B 18166-20 (där den tidigare misstänkte i LUL 31-utredningen fyllt 15 år vid förhandlingen och avlade vittnesed).

part men har gjort iakttagelser av betydelse i målet ska höras som vittne samt att en avslutad utredning enligt 31 § LUL inte är en sådan situation som nämns i undantagen i 36 kap. 1 § andra och tredje styckena RB. *Mot* detta talar huvudsakligen att situationen för det barn som varit misstänkt i en utredning enligt 31 § LUL på många sätt påminner om de situationer som räknas upp i 36 kap. 1 § tredje stycket RB och att barnet kan hamna i en påtaglig intressekonflikt.

I de fall ett juridiskt biträde är förordnat kan fråga uppkomma om det juridiska biträdet ska vara närvarande under förhöret med den unge. Praktiska problem kan uppkomma om utredningen enligt 31 § LUL har avslutats innan åtalet väckts och det juridiska biträdet därmed har entledigats. Denna problematik är värd att uppmärksamma men hur en sådan situation ska hanteras är en fråga som rätten förfogar över. Om det redan då utredningen enligt 31 § LUL avslutas är klart att förhör med den misstänkta personen under 15 år kommer att åberopas i samband med kommande åtal mot straffmyndiga medgärningspersoner kan åklagaren upplysa rätten om detta i samband med att rätten underrättas om att utredningen enligt 31 § LUL har avslutats. Det får sedan bli en fråga för rätten att avgöra om förordnandet ska kvarstå över den kommande huvudförhandlingen eller inte. Ofta kan det finnas skäl att upplysa tingsrätten om den avslutade utredningen enligt 31 § LUL även i samband med att åtal väcks mot de medmisstänkta över 15 år, t.ex. genom att det anges på lämpligt sätt i stämningsansökan.

5 Förfarandet vid utredningen (32 § LUL)

I detta kapitel behandlas tillämpliga regler om förfarandet vid utredningen, såsom regler om undersökningsledning, objektivitetsplikten, misstänkts rätt till insyn, regler kring förhör och det särskilda skyndsamhetskravet.

- Utredningar av brott av enkel beskaffenhet kan ledas av polisen. Övriga utredningar ska ledas av åklagare.
- Objektivitetsplikten i 23 kap. 4 § RB gäller vid utredningarna.
- Den unge ska ha samma rätt till insyn i utredningen som en misstänkt person har vid en förundersökning. Misstänkt, vårdnadshavare och juridiskt biträde har, om det kan ske utan men för utredningen, fortlöpande rätt att ta del av vad som förekommit vid utredningen efter att den unge hörts om misstanken. När utredningen därefter slutförts har de rätt att ta del av det som har förekommit vid utredningen.
- Utredningen sammanställs i ett *utredningsprotokoll* vilket motsvarar förundersökningsprotokollet vid en förundersökning.
- I de fall bevistalan väcks har den unge och det juridiska biträdet rätt att få en papperskopia på utredningsprotokollet och kopia på övrigt utredningsmaterial på samma sätt som när åtal väcks (23 kap. 21 a § RB).
- En misstänkt under 15 år är skyldig att kvarstanna för förhör i 3+3 timmar men får inte tas i förvar eller sättas i arrest.
- Inspelning av förhör med ljud och bild bör regelmässigt övervägas vid utredning av allvarligare brott och om förhöret kan ha betydelse som bevisning vid åtal mot någon straffmyndig.
- Det finns ingen skyldighet att utreda skadeståndsfrågor inom ramen för en utredning.
- Utredningar ska bedrivas med särskild skyndsamhet och ska avslutas så snart det är möjligt och som huvudregel inom tre månader.

5.1 Tillämpliga bestämmelser i rättegångsbalken

Av 32 § första stycket LUL framgår att bestämmelserna om förundersökning i 23 kap. 3, 4, 6–14, 18 b–19, 21, 21 b–21 d och 24 §§ RB ska gälla i tillämpliga delar även vid utredningar enligt 31 § LUL. Av detta följer bl.a. att objektivitetsplikten, bestämmelserna om undersökningsledning, misstänkts rätt till insyn och bestämmelserna om förhör är tillämpliga. Efter att

den unge är hörd gäller även 23 kap. 18 och 18 a §§ RB som ger rätt till insyn i utredningen. Rätten till att få papperskopia på utredningsprotokollet och kopia på övrigt utredningsmaterial gäller på samma sätt när bevisstalan väcks som vid åtal enligt 23 kap. 21 a § RB genom bestämmelsen i 32 § LUL.

5.1.1 Undersökningsledningen

Genom hänvisningen i 32 § LUL till 23 kap. 3 § RB följer att en utredning enligt 31 § LUL får inledas av såväl Polismyndigheten som åklagaren samt att åklagaren ska leda utredningen om saken inte är av enkel beskaffenhet.

Tillämpningen av 23 kap. 3 § RB, dvs. vilka brott som anses vara av enkel beskaffenhet och fördelningen av undersökningsledningen regleras i [Åklagarmyndighetens föreskrifter och allmänna råd om ledning av förundersökning i brottmål \(ÅFS 2005:9\) \(fördelningscirkuläret\)](#) och de bestämmelserna tillämpas även vid utredningar enligt 31 § LUL.²⁰

Undantaget i 7 § 5 fördelningscirkuläret (dvs. att åklagare ska leda undersökningen när någon är skäligen misstänkt för ett brott för vilket det är föreskrivet fängelse två år eller mer och brottet riktas mot målsägandens liv, hälsa, frihet eller frid, om målsäganden vid tiden för anmälan inte har fyllt 15 år) är dock inte tillämpligt vid utredningar enligt 31 § LUL. Detta innebär t.ex. att Polismyndigheten ska leda en utredning om misshandel där både den som är misstänkt för brottet och målsäganden är under 15 år. Detta gäller dock endast om inte utredningen med stöd av övriga bestämmelser i fördelningscirkuläret ska ledas av åklagare.²¹

När misstankar förekommer mot personer både över och under 15 år har justitieombudsmannen konstaterat att förundersökningen och LUL-utredningarna självklart måste ledas av samma person.²² Det innebär att det är nödvändigt att åklagare leder samtliga utredningar som berör den aktuella gärningen eller gärningspersonen om åklagaren ska vara utredningsledare eller förundersökningsledare i någon del.

En utredning enligt 31 § LUL ska, om det inte möter hinder, ledas av åklagare eller polis som, med avseende på intresse och fallenhet för arbete med unga lagöverträdare, är särskilt lämpad för uppgiften.²³ Om den unge tidigare har varit föremål för utredning enligt 31 § LUL ska om möjligt samma åklagare och samma anställda vid Polismyndigheten leda och utföra utred-

²⁰ Se 1 § andra stycket ÅFS 2005:9.

²¹ Se t.ex. 8 § p. 1 ÅFS 2005:9 enligt vilken åklagaren ska leda utredningar när någon under 15 år ska höras under utredningen och detta påkallar att åklagare leder undersökningen, t.ex. om åklagares närvaro krävs vid förhöret, om åklagare bör ta ställning till formerna för förhöret eller om åklagare bör ta ställning till om den unge överhuvudtaget ska höras under utredningen.

²² Se JO 2001/02 s. 51 (särskilt s. 63).

²³ Se 32 § tredje stycket LUL.

ningen.²⁴ Enligt 18 § förundersökningskungörelsen (1947:948) (FUK) bör förhör med barn hållas av en person med särskild fallenhet för uppgiften. Den bestämmelsen anses gälla analogt för utredningar enligt 31 § LUL.²⁵

5.1.2 Objektivitetsplikten

Genom hänvisningen till 23 kap. 4 § RB framgår att objektivitetsplikten gäller även i utredningar enligt 31 § LUL. Det innebär att utredningen ska bedrivas på ett opartiskt sätt och så att inte någon i onödan utsätts för misstanke eller drabbas av kostnad eller olägenhet. Utredningen ska även bedrivas så skyndsamt som omständigheterna medger.²⁶

5.1.3 Särskilt om misstänkts rätt till insyn

I 32 § första stycket görs hänvisning till att 23 kap. 18 b–19, 21, 21 b–21 d och 24 §§ RB *i tillämpliga delar* ska gälla även för utredningar enligt 31 § LUL. Efter att den unge är hörd gäller även 23 kap. 18 och 18 a §§ RB som ger rätt till insyn i utredningen. I de fall bevistalan väcks har den unge och det juridiska biträdet då rätt till papperskopia på utredningsprotokollet på samma sätt som en straffmyndig när åtal väcks genom regleringen i 23 kap. 21 a § RB.

För utredningar enligt 31 § LUL gäller därmed i huvudsak samma regler för insyn som i förundersökningar mot straffmyndiga. En väsentlig skillnad är dock att den unge – under förutsättning att han eller hon är hörd om misstanken – har rätt att ta del av det som förekommit i utredningen när den avslutas oavsett varför utredningen avslutas, vilket en misstänkt inte har om en förundersökning läggs ned.

För att tillgodose insynsrätten i de olika stadierna av en utredning rekommenderas följande tillvägagångssätt:

- Vid förhör med den unge ska en formell delgivning av brottsmisstanke *inte* ske. Det är dock av vikt att den unge på ett tydligt sätt informeras om att han eller hon hörs som misstänkt, vilken rubricering brottsmisstanken har och annan nödvändig information så att det klargörs vilken händelse som avses. När den unge är hörd inträder insynsrätt enligt 21 kap. 18 och 18 a §§ RB.
- I den mån det kan ske utan men för utredningen har den som kan misstänkas, hans eller hennes vårdnadshavare och i förekommande fall juridiskt biträde, efter förhöret enligt ovan, fortlöpande under utredningens gång rätt att få ta del av det som har förekommit vid utredningen. Denna rätt till partsinsyn kan endast begränsas i enlighet med bestämmelsen i

²⁴ Se 32 § fjärde stycket LUL.

²⁵ Se prop. 2000/01:56 s. 29 och prop. 1994/95:12 s. 53 f.

²⁶ Utöver skyndsamhetskravet i 23 kap. 4 § RB finns också det särskilda skyndsamhetskravet enligt 32 § andra stycket LUL.

10 kap. 3 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) (OSL).

- När utredningen slutförts har den unge och hans eller hennes vårdnads-havare (alltjämt under förutsättningen att barnet hörts om brottsmiss-tanken) rätt att ta del av det som har förekommit vid utredningen. Någon lagstadgad rättighet att få del av utredningsmaterialet genom att få kopia på handlingar finns inte i detta skede. Det är upp till åklagaren att avgöra hur insynsrätten ska tillgodoses, se närmare under [avsnitt 11.1.2](#).
- Efter att den unge har hörts, såväl under utredningens gång som när utredningen har slutförts, har den unge, vårdnadshavarna och juridiskt biträde rätt att begära att utredningsåtgärder vidtas på motsvarande sätt som vid en förundersökning. Åtgärder som kan antas vara av betydelse för utredningen ska vidtas och om åklagaren avslår en begäran ska skälen för det anges (se 23 kap. 18 b § RB). Det finns en rätt enligt 23 kap. 19 § RB att begära rättens prövning om en begäran om att vidta utrednings-åtgärder inte har bifallits av undersökningsledaren.
- I de fall bevistalan väcks inträder rätten att få papperskopia av utred-ningsprotokollet, på samma sätt som en straffmyndig har rätt till kopia av förundersökningsprotokollet vid åtals väckande med stöd av 23 kap. 21 a § RB. Samma sekretessregler för det som inte ingår i utrednings-protokollet, den s.k. slasken, gäller vid utredningar enligt 31 § LUL som vid förundersökning. Det innebär att kopia på material som t.ex. video-förhör, övervakningsfilmer och annat som inte ingår utredningsproto-kollet inte behöver lämnas ut om det finns 1) risk för att sekretessbelagd uppgift obehörigen kommer att lämnas vidare, eller 2) hinder mot det med hänsyn till materialets omfattning eller karaktär. Det finns möjlighet att göra förbehåll enligt 10 kap. 4 § OSL för att kunna lämna ut kopior på sådant material.

5.1.4 Reglerna kring förhör under utredningen

Genom hänvisning i 32 § LUL är bestämmelserna i 23 kap. 6–14 §§ RB tillämpliga även i utredningar enligt 31 § LUL. Av detta följer att den som är under 15 år som huvudregel inte är skyldig att kvarstanna för förhör längre än tre timmar med en möjlighet att förlänga med upp till ytterligare tre timmar om det är av synnerlig vikt för utredningen (23 kap. 9 § andra stycket RB). Denna bestämmelse är tillämplig för såväl den som är misstänkt för brott som för andra förhörspersoner, t.ex. vittnen eller målsäganden. När det gäller begreppet ”synnerlig vikt för utredningen” framgår av förarbeten att en tid av tre timmar i undantagsfall kan visa sig vara för kort, t.ex. om flera inblandade ska höras samtidigt och deras utsagor ska ställas mot varandra. Den unge kan också ibland behöva tid på sig för att vänja sig vid förhørsledaren och den miljö där förhöret ska äga rum. Detta gäller i synnerhet vid förhör med barn i lägre åldrar eller om förhöret rör känsliga frågor, t.ex.

sexuella övergrepp. Om förhørsledaren är i tidsnöd finns det risk för att förhöret blir alltför pressande för barnet.²⁷

Det kan anmärkas att av bestämmelsen i 23 kap. 9 § fjärde stycket RB (till vilken 32 § LUL i och för sig hänvisar) framgår att den som kan misstänkas för brott får tas i förvar under den tid personen är skyldig att kvarstanna för förhör *inte* är tillämplig på den som är under 15 år. Detta framgår av 35 § andra stycket LUL, som innehåller ett uttryckligt förbud mot att ta den som är under 15 år i förvar sedan personen kvarhållits för förhör. Av förbudet mot att ta barn i förvar följer att ett barn under 15 år aldrig får sättas i arresten, vilket ska tillämpas även om barnet är medtaget eller hämtat till förhör.²⁸

Genom hänvisningen i 32 § LUL är vidare rättegångsbalkens bestämmelser om vem som får närvara vid förhör, vem som ska leda förhör och om underlåtenhet att inställa sig till förhör tillämpliga även vid utredningar enligt 31 § LUL.

I 15–19 §§ FUK regleras hur förhör med barn i både förundersökningar och utredningar enligt 31 § LUL ska ske.

12 § FUK om skyldigheten att underrätta den misstänkte om sina rättigheter i samband med förhör är inte formellt tillämplig vid utredningar enligt 31 § LUL. Det finns dock naturligtvis inget hinder mot att underrätta även ett brottsmisstänkt barn under 15 år om sina rättigheter under förfarandet i samband med förhöret.²⁹

Genom hänvisningen i 32 § LUL till 23 kap. 21 b och 21 c §§ RB har bestämmelser om dokumentation av förhör genom ljudupptagning eller ljud- och bildupptagning gjorts tillämpliga vid utredningar enligt 31 § LUL. Omständigheter som särskilt ska beaktas vid övervägandet om förhör ska dokumenteras med ljudupptagning eller ljud- och bildupptagning är brottets beskaffenhet, utsagens förväntade betydelse och den hördes personliga förhållanden. Av förarbeten framgår att den omständigheten att förhörspersonen är minderårig i stor utsträckning leder till att förhör spelas in med ljud och bild i förundersökningar eftersom förhören i ett senare skede kan komma att spelas upp i domstol.³⁰ När det gäller utredningar enligt 31 § LUL kan uppspelning av förhören i domstol aktualiseras dels i de fall bevistalan väcks, dels då förhören åberopas som bevisning vid åtal mot någon straffmyndig (se [avsnitt 4.3](#)). Inspelning av förhör genom ljud- och bildupptagning bör därför regelmässigt övervägas även vid sådana utredningar, både om utredningen gäller allvarligare brott då utredning inletts med presumptionsregeln

²⁷ Se prop. 1983/84:187 s. 23.

²⁸ Se Lindberg, *Straffprocessuella tvångsmedel*, 5 uppl., s. 906.

²⁹ I tidigare lagstiftningsärenden har det uttalats att barns rättigheter vid utredningar enligt 31 § LUL bör vara likartade de som tillkommer straffmyndiga barn som hörs av polis. Se SOU 2017:68 s. 97 och prop. 2018/19:71 s. 14 f.

³⁰ Se prop. 2016/17:68 s. 44 f.

som grund och om förhöret kan ha betydelse som bevisning vid åtal mot någon straffmyndig.

Huruvida åklagare ska närvara vid förhör får avgöras från fall till fall. Det kan vara aktuellt vid de allvarligaste brotten, där bevistalan kan komma ifråga, eller om förhöret kan behöva återopas som bevisning vid åtal mot någon straffmyndig. Om förhör i utredningen spelas in med ljud- och bild bör utskrift av förhören i dialogform som huvudregel inte krävas. Det bör i de flesta fall vara tillräckligt att sådana förhör dokumenteras genom att inspelningen arkiveras och en sammanfattning av förhöret tas med i skriftlig form i utredningsmaterialet. Endast om bevistalan aktualiseras eller om förhöret kan komma att återopas som bevisning vid åtal mot någon straffmyndig bör det vara nödvändigt att förhöret skrivs ut i dialogform.

5.2 Ingen skyldighet att utreda skadeståndsfrågor

Eftersom syftet med utredningar enligt 31 § LUL primärt är ett annat än att utgöra underlag för domstolsprövning och då det inte finns några hänvisningar från LUL till bestämmelser om utredning av skadeståndsfrågor finns det inte någon skyldighet att utreda skadeståndsfrågor inom ramen för en sådan utredning.

5.3 Skyndsamhetskravet

I 32 § andra stycket LUL finns ett krav på att utredningar enligt 31 § LUL ska bedrivas med särskild skyndsamhet och avslutas så snart det är möjligt. Utredningen får inte pågå längre tid än tre månader om det inte är nödvändigt med hänsyn till utredningens beskaffenhet eller andra särskilda omständigheter.

Skyndsamhetskravet infördes med motiveringen att det vid förundersökningar redan fanns ett liknande skyndsamhetskrav enligt 4 § LUL. En snabb insats från samhällets sida när barn begår brott är lika viktig oavsett om lagföring ska ske eller inte och det ansågs även viktigt att samhällets förhållningssätt när unga begår brott är konsekvent och tydligt. När det gäller unga lagöverträdare är det även av pedagogiska skäl viktigt med en skyndsam handläggning.³¹

Att utredningen ska avslutas så snart det kan ske innebär att den angivna tidsfristen om tre månader inte regelmässigt ska tas i anspråk fullt ut. Utrymmet för att göra undantag från tidsfristen är begränsat. Vid sidan av omständigheter hänförliga till utredningens omfattning kan främst individuella skäl hänförliga till barnet eller andra som ska höras i utredningen

³¹ Se prop. 2009/10:105 s. 43.

beaktas. Ett ansträngt arbetsläge hos polis eller åklagare ska inte kunna föranleda undantag från huvudregeln.³²

De fall då fristen kan överskridas med anledning av omständigheter hänförliga till utredningens omfattning bör exempelvis innefatta situationer då det är nödvändigt att invänta resultat från forensiska undersökningar eller andra analysresultat och vid mycket omfattande utredningar med många misstänkta eller då många personer ska höras. Detta bör till största del handla om utredningar som inletts med stöd av presumtionsregeln, då en utredning är av särskild betydelse ur ett enskilt eller allmänt intresse eller om utredningen inletts för att klarlägga om någon straffmyndig tagit del i brottet (se i denna del [avsnitt 9.5](#)).

³² Se prop. 2009/10:105 s. 68.

6 Juridiskt biträde, målsägandebitråde m.m.

I detta kapitel behandlas reglerna dels om rätten till juridiskt biträde för en misstänkt under 15 år, dels om målsägandebitråde och särskild företrädare för barn.

- Vid utredningar enligt presumtionsregeln ska juridiskt biträde förordnas för en misstänkt under 15 år om det *inte är uppenbart* att behov av biträde saknas. I praktiken är det aldrig uppenbart att behov av biträde saknas vid brott som täcks av presumtionsregeln.
- Vid övriga utredningar ska juridiskt biträde förordnas om det finns *synnerliga skäl*. Synnerliga skäl kan finnas vid stora skadeståndsanspråk.
- Det juridiska biträdet ska i princip vara närvarande vid alla förhör i sak med barnet.
- Ansökan kan göras av åklagaren eller vårdnadshavare till barnet. Juridiskt biträde ska regelmässigt begäras vid utredningar med stöd av presumtionsregeln.
- I de fall det är aktuellt att föra bevisstalan bör åklagaren verka för att juridiskt biträde förordnas.
- Målsägandebitråde och särskild företrädare för barn kan förordnas i utredningar enligt 31 § LUL.

Möjligheten att förordna juridiskt biträde för den som kan misstänkas inom ramen för en utredning enligt 31 § LUL regleras i 32 a § LUL. Vid en utredning som inletts med stöd av presumtionsregeln i 31 § första stycket LUL ska ett juridiskt biträde förordnas för den som kan misstänkas för brottet om det *inte är uppenbart* att den unge saknar behov av biträde. När en utredning inletts med stöd av 31 § andra eller tredje stycket LUL ska ett juridiskt biträde förordnas *om det finns synnerliga skäl*.

En ansökan om juridiskt biträde görs hos rätten av åklagaren eller vårdnadshavarna till det misstänkta barnet och kan alltså inte göras av polisen.

När utredning inleds med stöd av presumtionsregeln rör det sig om mycket allvarlig brottslighet. I dessa situationer finns risk för att den unge hamnar i underläge mot polis och åklagare. Det finns även risk för att höga skadeståndskrav kan komma att riktas mot den unge. Vidare är det beträffande denna typ av brottslighet som bevisstalan i vissa fall kan komma att aktualiseras. Mot bakgrund av de överväganden som gjorts avseende behov av försvarare inom ramen för förundersökningar för misstänkta över 15 år i kapitel 4 i [Riksåklagarens riktlinjer för handläggning av ungdomsären](#)

(RåR 2006:3) kan det aldrig vara uppenbart att misstänkta under 15 år saknar behov av juridiskt biträde vid utredningar om allvarlig brottslighet.

I praktiken innebär det att åklagare alltid, utan undantag, ska begära att ett juridiskt biträde ska förordnas vid utredningar med stöd av presumptionsregeln.

Vid övriga utredningar enligt 31 § LUL ska ett juridiskt biträde förordnas om det finns synnerliga skäl. Synnerliga skäl kan föreligga om stora skadeståndsanspråk kan komma att framställas mot barnet, vilket t.ex. kan bli fallet i utredningar som inleds på den grunden att det är av betydelse med hänsyn till enskilda intressen.³³

Även i fall där utredning har inletts för att det finns synnerliga skäl (dvs. där den unge är under 12 år) bör det ofta finnas synnerliga skäl även för att juridiskt biträde förordnas. Det kan även finnas anledning att begära juridiskt biträde om det blir en tydlig obalans i processen, t.ex. om särskild företrädare för barn är förordnad.

I de fall det är aktuellt att väcka bevistalan bör åklagaren verka för att juridiskt biträde förordnas och anföra att en domstolsprocess om bevistalan utgör synnerliga skäl att förordna biträde.

Det juridiska biträdet ska vara närvarande vid alla förhör i sak med den unge.³⁴ Om det vid en samlad bedömning finns mycket starka skäl av nödkaraktär som talar mot att avvakta med förhör kan förhör hållas även om ett juridiskt biträde inte är närvarande. Detta kan framför allt aktualiseras i joursituationer.³⁵

Målsägandebiträde och särskild företrädare för barn kan förordnas i utredningar enligt 31 § LUL med stöd av bestämmelsen i 32 b § LUL.³⁶ Samma förutsättningar för förordnande gäller som vid förundersökning. Särskild företrädare för barn kan framförallt bli aktuellt att förordna om ett barn misstänks för att ha begått brott mot ett annat, närstående, barn. I dessa situationer kan det ofta befaras att målsägandens vårdnadshavare inte tar tillvara målsägandens rätt på grund av sitt förhållande till det barn som kan misstänkas för brottet. I praktiken borde – med hänsyn till de begränsningar som finns för att inleda utredning enligt 31 § LUL – situationen uppstå främst vid sexualbrott, allvarligare våldsbrott eller grov fridskränkning mot syskon eller andra barn vars vårdnadshavare har ett nära släktband till det barn som kan misstänkas för brott. Allmän vägledning om särskild företrädare för barn finns i [RäV 2023:9 om brott mot barn](#).

³³ Se prop. 2009/10:105 s. 40 f. och 68 f.

³⁴ Jfr avsnitt 4.5 i RåR 2006:3.

³⁵ Jfr avsnitt 4.7 i RåR 2006:3.

³⁶ Denna möjlighet infördes den 1 juli 2023 och det är möjligt att förordna målsägandebiträde och särskild företrädare även för brott begångna före det datumet.

7 Vårdnadshavares medverkan och underrättelser om avskrivningsbeslut

I detta kapitel behandlas reglerna kring skyldigheten att underrätta vårdnadshavare om brottsmisstanken och att kalla vårdnadshavare till förhör samt i vilka fall det finns undantag från denna skyldighet. Vidare behandlas hur underrättelser om beslut att inte inleda eller avsluta en utredning kan hanteras.

- Vårdnadshavare ska som huvudregel omedelbart underrättas om brottsmisstanken och när utredning inletts samt kallas till förhör med den unge.
- Förutom vårdnadshavare kan i vissa fall även en eller flera andra med fostrande roll i den unges närhet vara aktuella att underrätta.
- Rätten att kallas till förhör innebär inte en rätt att närvara vid själva förhöret.
- Underrättelse enligt ovan får endast underlåtas vid men för utredningen eller om särskilda skäl talar emot, t.ex. risk för kroppslig bestraffning eller om vårdnadshavare själv är misstänkt som delaktig i brottet.
- Det saknas uttryckliga regler om underrättelseskyldighet för beslut om att inte inleda eller att avsluta en utredning enligt 31 § LUL men ett liknande tillvägagångssätt som vid förundersökning kan tillämpas för underrättelser till den unge och vårdnadshavare och bör tillämpas för underrättelser till målsägande.

7.1 Underrättelse till vårdnadshavare om misstanken och inledd utredning samt kallelse till förhör

Enligt 33 § LUL ska vårdnadshavare omedelbart underrättas om en person kan misstänkas för att före 15 års ålder ha begått ett brott. Vårdnadshavare ska vidare underrättas när en utredning enligt 31 § LUL har inletts.

Rätten till underrättelse gäller inte bara vårdnadshavare utan också "annan som svarar för den unges vård och fostran samt annan som har en fostrande roll i förhållande till den unge". Annan som svarar för den unges vård och fostran kan t.ex. röra sig om fosterföräldrar eller far- eller morföräldrar som den unge bor hos. Det får avgöras från fall till fall vem som ska underrättas och kallas om det inte är klart att de legala vårdnadshavarna också har det

faktiska ansvaret för den unge.³⁷ Annan som har en fostrande roll i förhållande till den unge kan t.ex. vara föräldrar som inte är vårdnadshavare men som regelbundet umgås med barnet. Det kan också röra sig om före detta familjehemsföräldrar, styvföräldrar eller stödpersoner. Uppgift om det finns någon annan vuxen än vårdnadshavaren som bör underrättas kan hämtas in från den unge själv om det är möjligt med hänsyn till barnets ålder, eller från t.ex. vårdnadshavare eller socialtjänsten.³⁸

De som ska underrättas ska också kallas till förhör med den unge. Det kan noteras att rätten att kallas till förhör inte innebär att vårdnadshavaren med automatik behöver eller har rätt att närvara i förhørsrummet när den unge hörs. Syftet med bestämmelsen är i stället att vårdnadshavarna ska få större kännedom om utredningen och själva ta ansvar för barnet.³⁹ Huruvida vårdnadshavaren ska tillåtas närvara får avgöras i varje enskilt fall.

7.2 Undantag från skyldigheten att underrätta vårdnadshavare

Underrättelseskyldigheten är försedd med undantag. Underrättelse om brottsmisstanke, inledd utredning eller kallelse till förhör behöver inte ske om den skulle vara till men för utredningen eller det i övrigt finns särskilda skäl mot att underrättelse sker. Även om bestämmelsen i 33 § LUL har getts en delvis annan utformning än 5 § LUL, som reglerar underrättelse om misstanke om brott vid förundersökning mot någon i ålderskategorin 15–17 år, är avsikten att undantaget ska ges samma tolkning som i 5 § LUL. Det innebär att en underrättelse kan underlåtas om det undantagsvis kan antas att det skulle vara till större skada än nytta för barnet att vårdnadshavaren underrättas, t.ex. om det p.g.a. förhållandena i hemmet finns risk för att underrättelsen leder till kroppsbesträffning eller annan kränkande behandling. Underrättelse kan också underlåtas om vårdnadshavaren är misstänkt för delaktighet i det brott förhöret gäller.⁴⁰

7.3 Underrättelse till målsägande och vårdnadshavare vid beslut om att avsluta en utredning m.m.

Det saknas uttryckliga regler om underrättelseskyldighet för beslut om att inte inleda en utredning enligt 31 § LUL eller att avsluta en sådan utredning där den unge inte hörts (jfr [avsnitt 3.8](#)) eftersom det inte finns någon hänvisning från LUL till 14 § FUK som avser förundersökningar. Det finns däremot inget hinder mot att tillämpa ett liknande tillvägagångssätt som vid förunder-

³⁷ Se prop. 1994/95:12 s. 97 f.

³⁸ Se prop. 2001/02:111 s. 20.

³⁹ Se prop. 1994/95:12 s. 97 samt JO-beslut den 28 februari 2018, dnr 3906-2017.

⁴⁰ Se prop. 1983/84:187 s. 34 och prop. 1987/88:135 s. 33.

sökning även vid utredningar enligt 31 § LUL. En rimlig avvägning kan vara att underrätta den unge och vårdnadshavare om beslut att inte inleda respektive att lägga ned en utredning om det framgår att den unge och vårdnadshavaren känner till att barnet varit misstänkt (t.ex. genom att de underrättats om brottsmisstanken eller inledd utredning eller om de på annat sätt upplysts om att en anmälan gjorts). Några efterforskningar för att ta reda på detta behöver dock inte göras.

Precis som vid en förundersökning bör målsäganden underrättas vid beslut om att inte inleda eller att avsluta en utredning enligt 31 § LUL under de förutsättningar som anges i 14 § andra stycket FUK (dvs. om målsäganden angett brottet, anmält enskilt anspråk i anledning av brottet eller begärt att bli underrättad) eller om målsäganden hörts i utredningen.

8 Socialtjänstens medverkan

I detta kapitel behandlas reglerna kring socialtjänstens medverkan i utredningen och närvaro vid förhör.

- Socialnämnden ska omedelbart underrättas om när någon under 15 blir misstänkt för brott och när utredning inletts. Underrättelse om att förhör ska hållas med den unge bör göras i god tid.
- Vid utredning enligt presumptionsregeln eller på begäran av socialnämnden ska socialtjänsten närvara vid förhör om det inte finns synnerliga skäl mot det. Vid övriga utredningar ska socialtjänsten närvara vid förhör om det inte finns särskilda skäl mot det.
- Skyldigheten att närvara vid förhör riktar sig till socialtjänsten och påverkar inte skyndsamhetskravet vid utredningar. Det finns inte något hinder mot att hålla förhör när socialtjänsten inte kan närvara.

8.1 Underrättelser

Enligt 34 § LUL ska socialnämnden omedelbart underrättas när någon kan misstänkas för att före 15 års ålder ha begått ett brott på vilket fängelse kan följa. En sådan underrättelse är en förutsättning för att socialnämnden ska kunna begära att en utredning inleds enligt 31 § andra stycket LUL. Socialnämnden ska vidare underrättas när en utredning enligt 31 § LUL har inletts, vilket i första hand aktualiseras då utredning inletts med stöd av 31 § första eller tredje stycket LUL.

Av 16 § FUK följer att polisen, om hinder inte möter, ska underrätta socialnämnden i god tid innan förhör hålls med den som misstänks för att före 15 års ålder ha begått brott.

8.2 Närvaro vid förhör

Socialtjänstens närvaro vid förhör regleras i 34 § andra stycket LUL. Kravet på närvaro ser olika ut beroende på vilket skäl som ligger till grund för att utredning enligt 31 § LUL inletts. Har utredning inletts med stöd av presumptionsregeln eller på begäran av socialnämnden ska företrädare för socialtjänsten närvara om det inte finns synnerliga skäl mot det. Om utredning inletts med stöd av övriga grunder ska företrädare för socialtjänsten närvara om det inte finns särskilda skäl mot det.

Tidigare fanns större möjlighet för socialtjänsten att inte medverka vid förhör, men lagstiftaren har genom lagändring som trädde ikraft

den 1 juli 2023 skärpt kraven på närvaro. Särskilda skäl innebär situationer som att handläggaren hos socialtjänsten blivit sjuk eller att förhöret behöver ske under jourtid. Det framgår inte av förarbetena vad synnerliga skäl kan anses innebära. Inte heller ges någon vägledning till hur åklagaren ska agera om socialtjänsten inte kan närvara vid förhör. Av förarbetena framgår dock att skyldigheten att närvara vid förhör riktar sig till socialtjänsten och att syftet med regleringen inte är att förändra de skyndsamhetskrav som finns vid utredningar där unga är misstänkta för brott.⁴¹ Detta innebär att det inte finns något hinder mot att hålla förhör när socialtjänsten inte kan närvara. Samtidigt är det viktigt att möjliggöra socialtjänstens närvaro vid förhör bl.a. genom att de underrättas om förhöret i god tid. Det kan dock vara svårt vid förhör under jourtid eller om den unge är hämtad eller medtagen till förhör. Även i sådana fall bör man försöka skapa förutsättningar för socialtjänsten att medverka vid förhöret. Inte heller i sådana fall finns dock något hinder mot att hålla förhör för det fall socialtjänsten inte kan närvara.⁴²

⁴¹ Se prop. 2022/23:78 s. 30

⁴² Se prop. 2022/23:78 s. 30

9 Utredningens omfattning

I detta kapitel behandlas utredningarnas omfattning.

9.1 Allmänna utgångspunkter

Vilken omfattning en utredning bör ha är till stora delar beroende av på vilken grund utredningen har inletts och därmed vilket syfte utredningen har. Om grunden för en utredning faller kan utredningen fortsätta om det finns någon annan tillämplig grund enligt 31 § LUL. Annars ska utredningen avslutas (se [avsnitt 3.8](#)).

Syftet med en utredning enligt 31 § LUL kan grovt sett delas in i två kategorier. Det ena är att använda utredningen som ett underlag för att få veta om det finns ett behov av insatser från socialtjänsten. Det andra syftet är att en utredning är av vikt för att tillgodose andra intressen som inte är kopplade till barnets behov av hjälpinsatser. En utredning enligt 31 § LUL bör i allmänhet bedrivas på ungefär samma sätt som en förundersökning och när syftet är uppfyllt ska utredningen avslutas.⁴³

Av [avsnitt 5.2](#) framgår att det dock inte finns någon skyldighet att utreda skadestandsfrågor inom ramen för en utredning enligt 31 § LUL.

9.2 Presumtionsregeln

- Utredningen ska klarlägga omständigheterna kring brottet, vilket kan likställas med att klarlägga händelseförloppet.
- Utredningen bör så långt det går bedrivas på samma sätt som en förundersökning, dvs. objektiva rekvisit, barnets avsikter och motiv, eventuella ansvarsfrihetsgrunder och försvårande eller förmildrande omständigheter ska utredas.

När presumtionsregeln infördes framhölls att ansvaret för samhällets åtgärder beträffande barn under 15 år som begått brott alltjämt i första hand vilar på socialtjänsten. Regeringens avsikt med presumtionsregelns införande var inte att anlägga ett mer renodlat straffrättsligt synsätt på brott begångna av barn under 15 år. Visserligen innebar lagändringen att även andra intressen, än intresset av att förse socialtjänsten med underlag för deras bedömning av vilka insatser som bör göras för den unga personen, kan beaktas då en utredning inleds med stöd av presumtionsregeln. Trots detta angavs dock att det primära syftet med en utredning av brott som begåtts av barn under 15 år

⁴³ Se SOU 2008:111 s. 127 f.

även i fortsättningen skulle vara att klarlägga behovet av sociala insatser. Den grundläggande tanken att behovet av sociala insatser ska vara primärt styrande ansågs inte oförenlig med att fler brott av unga personer utreds eller med ett mera uttalat hänsynstagande till andra aspekter, t.ex. målsägandens intresse av att brottet blir utrett.

En utredning enligt 31 § LUL som inletts med stöd av presumtionsregeln bedrivs för att klarlägga omständigheterna kring brottet.⁴⁴ Vad som innefattas i detta är inte närmare berört i förarbeten. Uttrycket bör dock kunna likställas med att "klargöra händelseförloppet", vilket i tidigare förarbeten använts när det gäller utredningar för att bedöma behovet av socialtjänstens insatser (se [avsnitt 9.3](#) nedan). En utredning med stöd av presumtionsregeln rör allvarlig brottslighet där inte sällan andra intressen, såsom t.ex. starka målsägandeintressen, har betydelse för utredningen vid sidan av intresset av att klarlägga behovet av sociala insatser. Det är Utvecklingscentrums uppfattning att en utredning som inletts med stöd av presumtionsregeln, så långt det går, bör bedrivas på samma sätt som om det varit fråga om en förundersökning mot en straffmyndig.

Detta innebär att utredningen behöver avse den unges avsikter och motiv, försvårande och förmildrande omständigheter (exempelvis om brottet föregåtts av planering) samt eventuella ansvarsfrihetsgrunder. En sådan huvudregel ger socialtjänsten förutsättningar att få ett så bra underlag som möjligt för sina bedömningar av behovet av sociala insatser. Vidare behöver utredningen vara lika fullständig som en förundersökning i de fall då bevistalan kan aktualiseras. Det kan dock av naturliga skäl med hänsyn till barnets mognadsnivå vara förenat med svårigheter att utreda sådant som barnets insikter och avsikter samt ansvarsfrihetsgrunder beträffande framför allt yngre barn.

9.3 Begäran från socialnämnden

- Utredningen ska ge socialtjänsten underlag för eventuella insatser.
- Utredningen syftar till att klarlägga händelseförloppet.
- Utredningen bör som huvudregel bedrivas på samma sätt som en förundersökning, dvs. objektiva rekvisit, den unges avsikter och motiv, eventuella ansvarsfrihetsgrunder samt försvårande och förmildrande omständigheter ska utredas.

Vid utredningar som inletts med stöd av 31 § andra stycket LUL, dvs. på begäran av socialnämnden, är syftet med utredningen primärt att ge socialtjänsten underlag för att ta ställning till behovet av sociala insatser beträffande barnet.

⁴⁴ Se prop. 2009/10:105 s. 22 och 66.

I äldre förarbeten har det angående utredningens omfattning i dessa fall uttryckts att det för socialtjänsten, som ska pröva frågan om eventuella hjälpinsatser med utgångspunkt i en helhetsbedömning av barnets situation, är tillräckligt att det händelseförlopp i vilket barnet tagit del blir närmare klarlagt. Ställningstaganden till uppsätsfrågor, brottsrubricering och andra spörsmål av rättslig natur ansågs då som regel vara obehövliga.⁴⁵

Trots det uttalande ovan kring utredningens omfattning som gjorts i förarbeten är det Utvecklingscentrums uppfattning att även utredningar som begärts av socialnämnden som huvudregel bör utredas på samma sätt som en motsvarande förundersökning mot en straffmyndig person, dvs. inkluderat både objektiva rekvisit, barnets avsikter och motiv, förmildrande och försvårande omständigheter och eventuella ansvarsfrihetsgrunder. Det är svårt att se att frågan om t.ex. ett barns insikter, om brottet är planerat, en avsikt att brottet skulle få allvarigare konsekvenser än det faktiskt fått, om brottet föranletts av någon annans uppenbart kränkande beteende eller om gärningen har begåtts i nödvärn, inte skulle kunna vara relevant för socialnämnden i deras bedömning av vårdbehovet. Tvärtom bör sådana frågor i allra högsta grad i de flesta fall kunna vara relevanta för att få ett fullgott underlag. En dialog med socialtjänsten om utredningens omfattning är i dessa fall dock ändå lämplig så att utredningen inte drivs längre än vad som krävs för att ge socialtjänsten fullgott bedömningsunderlag.

I slutänden ankommer det på åklagaren som utredningsledare att bedöma om de åtgärder som vidtas är relevanta och står i proportion till utredningens syfte.

Att utredningen bör bedrivas i princip som en förundersökning är också av vikt för att iaktta objektivitetsplikten som ju gäller även vid utredningar enligt 31 § LUL. En närmare utredning kan vara nödvändig t.ex. för att avgöra om den unges erkännande vinner stöd av övrig utredning och för att säkerställa att omständigheter som talar för den unges oskuld utreds fullt ut.

9.4 Allmänna eller enskilda intressen

- Vid utredningar p.g.a. allmänna eller enskilda intressen gäller samma förutsättningar som för utredningar enligt presumtionsregeln. Utredningen bör alltså så långt det går bedrivas som en motsvarande förundersökning mot straffmyndig person.

Beträffande utredningar som inletts p.g.a. allmänna eller enskilda intressen gäller i stort sett samma förutsättningar som beträffande utredningar som inletts med stöd av presumtionsregeln (se ovan under [avsnitt 9.2](#)). Även i dessa fall bör utredningen i stort sett bedrivas som en motsvarande

⁴⁵ Se prop. 1983/84:187 s. 14.

förundersökning mot en straffmyndig person. Detta innebär att det ofta torde krävas relativt omfattande utredningsåtgärder såsom förhör med målsäganden, vittnen och den unge som kan misstänkas för brottet samt i vissa fall även husrannsakan, brottsplatsundersökning och beslag.

9.5 Övriga grunder

- Utredningar som inletts för att klarlägga om någon över 15 år tagit del i brottet bör bedrivas så länge det kan finnas behov av att hålla förhör eller vidta andra utredningsåtgärder mot det misstänkta barnet.
- Utredning för att söka efter gods bör avslutas så snart syftet är uppnått.

Beträffande övriga grunder enligt 31 § LUL, såsom eftersökande av gods eller för att ta reda på om någon över 15 år varit delaktig i brottet, är syftet med utredningen begränsat.

Om en utredning har inletts i syfte att ta reda på om någon straffmyndig har varit delaktig i brottet bör utredningen bedrivas så länge det kan finnas behov av att höra eller vidta andra utredningsåtgärder beträffande det misstänka barnet under 15 år för att utreda de straffmyndigas delaktighet. Vid denna bedömning kan även möjligheten att ytterligare förhör med barnet begärs i samband med slutdelgivning av en straffmyndig medmisstänkt beaktas. När det inte längre kan finnas behov av förhör med det misstänka barnet under 15 år bör utredningen avslutas. Se mer om förfarandet i parallella utredningar i [kapitel 4](#) ovan.

Utredningar som inletts för att eftersöka gods har ett naturligt avgränsat syfte och kan avslutas så snart detta syfte uppnåtts. Det innebär att det kan räcka med att eventuella husrannsakingar kunnat genomföras och med något eller några enstaka förhör där inställningen till eventuellt förverkande eller återställande till målsäganden klarläggs.

10 Tvångsmedel

I detta kapitel behandlas i vilken utsträckning straffprocessuella tvångsmedel kan användas mot en person som är misstänkt för att före 15 års ålder ha begått brott samt i vilken utsträckning tvångsmedel som får användas mot den som inte är misstänkt kan användas inom ramen för en utredning enligt 31 § LUL.

Se även **checklista** för joursituationer i [bilaga 1](#).

10.1 Den rättsliga regleringen

- Möjligheten att använda straffprocessuella tvångsmedel mot en misstänkt under 15 år är uttömmande reglerad i 36 f § LUL.
- Övriga tvångsmedel som får användas oberoende av misstanke får dock användas mot såväl vuxna som någon under 15 år som inte är misstänkt för brott, om tvångsmedlet nämns i 32 § LUL (se [avsnitt 10.7](#) nedan).

Möjligheten att använda tvångsmedel mot en misstänkt under 15 år är begränsad och är uttömmande reglerad i 36 f § LUL. Bestämmelsen innebär att andra tvångsmedel, exempelvis hemliga tvångsmedel, inte får användas mot den som kan misstänkas för att före 15 års ålder ha begått brott (se vidare punkt 5 i [bilaga 1](#)). De enda tvångsmedel som får användas är de som anges i LUL, 23 kap. 7–9 a §§ och 28 kap. 10 f § RB, eller i en annan författning där det uttryckligen föreskrivs att tvångsmedlet får användas mot den som är under 15 år.

Bestämmelsen i 36 f § LUL tar endast sikte på tvångsmedel mot *brottsmisstänkta* barn.⁴⁶ I rättegångsbalken finns det vissa tvångsmedel som får användas oberoende av misstanke, t.ex. hämtning till förhör i 23 kap. 7 § RB som även är tillämplig på vittnen eller målsäganden och avspärning i 27 kap. 15 § RB. Sådana tvångsmedel får i förekommande fall användas mot såväl vuxna som mot ungdomar mellan 15 och 18 år. Därutöver får de användas mot barn under 15 år som inte är misstänkta för brott inom ramen för en förundersökning och i viss mån i en utredning enligt 31 § LUL.⁴⁷ Detta utvecklas i [avsnitt 10.7](#) nedan.

⁴⁶ Se prop. 1983/84:187 s. 22 då bestämmelserna om hämtning och medtagande till förhör uttryckligen gjordes tillämpliga även beträffande misstänkta. Jfr också rubriken till 31–38 §§ LUL.

⁴⁷ Se Lindberg, a.a., s. 910.

Det är viktigt att observera att tvångsmedel mot ett barn ska användas restriktivt och med beaktande av åtaganden enligt internationella konventioner som Sverige tillträtt, såsom t.ex. Barnkonventionen.

10.2 Hämtning och medtagande till förhör

- Hämtning och medtagande till förhör är tillämpligt på en misstänkt under 15 år.
- Hämtning till förhör av barn ska tillämpas restriktivt.
- Hämtning i skolan bör undvikas. Om så måste ske bör användande av uniformerad polispersonal i det längsta undvikas, annat än i mycket speciella undantagsfall.

Av hänvisningen i 32 § LUL följer att bestämmelserna om hämtning och medtagande till förhör i 23 kap. 7–8 §§ RB har gjorts tillämpliga även beträffande de som är under 15 år. Vidare är bestämmelserna om skyldigheten att kvarstanna för förhör i 23 kap. 9 § RB och möjligheten att beslagta elektronisk kommunikationsutrustning i 23 kap. 9 a § RB tillämpliga.⁴⁸ Bestämmelserna gäller både för de som är misstänkta för brott och andra förhörspersoner, såsom vittnen eller målsägande.

Av förarbeten framgår att tillämpningen när det gäller barn bör ske med hänsynstagande till barnets ålder och mognad och med stor restriktivitet. Hämtning till förhör bör så långt som möjligt undvikas. Måste en sådan åtgärd vidtas är det viktigt att det sker på ett diskret sätt och med den hänsyn som förhållandena påkallar. Hämtning av uniformerad polis eller på ställe där uppmärksamhet kan väckas bör endast ske i undantagsfall.⁴⁹ Hämtning till förhör bör inte ske i skolan om inte mycket speciella skäl föreligger. Medtagande till förhör kan ske om den som är misstänkt anträffas på en brottsplats och inte kan identifieras omedelbart. I övriga fall bör ett medtagande ske endast om det finns risk för att den unge undanröjer bevis eller på annat sätt försvårar utredningen.⁵⁰ Beträffande medtagande till förhör bör noteras att detta är ett polisiärt beslut som åklagare inte fattar.

Skäl att hämta ett barn i skolan för förhör skulle kunna aktualiseras om utredningen rör brott av mycket allvarlig beskaffenhet där kollusionsfaran är stor och åtgärden brådskar. Sådan hämtning ska dock ske på ett diskret sätt så att det inte väcker onödig uppmärksamhet. Att använda uniformerad polispersonal bör i det längsta undvikas, annat än i mycket speciella

⁴⁸ Beträffande reglerna om kvarstannande, se [avsnitt 5.1.4](#) ovan om reglerna kring förhör under utredningen.

⁴⁹ Se [avsnitt 5.1.2](#) ovan och allmänna bestämmelser i 23 kap. 4 § andra stycket RB till vilka 32 § LUL hänvisar. Jfr JO 1999/2000 s. 78 och JO 2007/08 s. 467 och 470. Beträffande hämtning till förhör av barn se också JO 2001/02 s. 51.

⁵⁰ Se prop. 1983/84:187 s. 22.

undantagsfall. Det finns ofta skäl för åklagaren att direkt i beslutet eller i direktiv lämna närmare anvisningar om hur hämtningsbeslutet ska verkställas, för att säkerställa att åtgärden är proportionerlig.⁵¹

10.3 Gripande och kvarhållande

- Envar får gripa en misstänkt under 15 år på bar gärning eller på flykt från brottsplatsen för brott med fängelse i straffskalan.
- Sedan gripandet hävts får en misstänkt under 15 år hållas kvar under maximalt tre timmar för att överlämnas till vårdnadshavare, socialtjänsten eller annan lämplig person om åklagare anser att barnet fortfarande är skäligen misstänkt. Beslut fattas av Polismyndigheten.
- En misstänkt under 15 år får aldrig tas i förvar eller placeras i arrest.

Gripande av den som är under 15 år regleras i 35 § första stycket LUL. Där framgår att om någon före 15 års ålder har begått ett brott på vilket fängelse skulle ha kunnat följa och anträffas den unge på bar gärning eller på flykt från brottsplatsen får han eller hon gripas av envar. Om en enskild person har gripit den unge, ska denne skyndsamt överlämnas till närmaste polisman. Polismyndigheten eller åklagaren ska enligt 35 § andra stycket LUL omedelbart besluta om den unge ska frigges eller hållas kvar för förhör. Med "hållas kvar för förhör" tycks lagstiftaren mena skyldigheten att kvarstanna för förhör enligt 23 kap. 9 § RB. Kvarhållande kan övervägas om förhör i närvaro av vårdnadshavare, socialtjänst och eventuellt juridiskt biträde går att ordna efter frigivning. Med hänsyn till att möjligheterna att praktiskt kunna ordna detta inom de tidsfrister som gäller (se [avsnitt 5.1.4](#)) är högst begränsade bör kvarhållande för förhör i en sådan situation sällan aktualiseras i praktiken. Förhör förutsätter även att utredning enligt 31 § LUL har inletts eller att förhör kan hållas med stöd av 34 § tredje stycket LUL (se [avsnitt 3.3.3](#)). Kvarhållande enligt 35 § andra stycket LUL är inte ett tvångsmedelsbeslut som formellt fattas av åklagare.

Observera att den som är under 15 år aldrig får tas i förvar eller sättas i arrest, se [avsnitt 5.1.4](#).

Om åklagaren efter beslut att häva gripandet anser att barnet fortfarande är skäligen misstänkt för brott får han eller hon hållas kvar enligt 14 § LUL, dvs. för att skyndsamt kunna överlämnas till föräldrarna, annan vårdnadshavare, en tjänsteman inom socialtjänsten eller någon annan lämplig vuxen. Beslut om sådant kvarhållande fattas av Polismyndigheten.⁵² Kvarhållande får dock bara ske under högst tre timmar och räknas antingen från åklagares eller Polismyndighetens beslut att häva gripandet och frige den unge eller, om den

⁵¹ Se bl.a. JO 1999/2000 s. 91 och 105, jfr. JO 2012/13 s. 165.

⁵² Se Clevesköld, a.a., s. 81.

unge medtagits till förhör, från det att förhöret avslutats. Det kan noteras att om förhör har hållits efter att ett gripande hävts enligt ovan har socialnämnden och vårdnadshavare i allmänhet kallats och varit närvarande under förhöret, varför ett beslut om kvarhållande efter ett sådant förhör i praktiken inte kommer att aktualiseras.

Gällande skyldigheten för någon under 15 år att kvarstanna för förhör, se ovan under [avsnitt 5.1.4](#).

10.4 Beslag, husrannsakan, åtgärder för biometrisk autentisering, genomsökning på distans, kroppsvisitation, fotografi och fingeravtryck

- Beslag, husrannsakan, åtgärder för biometrisk autentisering, genomsökning på distans, kroppsvisitation och tagande av fotografi eller fingeravtryck får beslutas avseende en misstänkt under 15 år om det finns *särskilda skäl*.
- Kravet på särskilda skäl indikerar en restriktiv tillämpning.
- Fotografier och fingeravtryck av misstänkt under 15 år får endast användas för utredning av det aktuella brottet.

Om någon är misstänkt för att före 15 års ålder ha begått ett brott får beslag, husrannsakan, åtgärder för biometrisk autentisering, genomsökning på distans och kroppsvisitation beslutas mot, samt fotografi eller fingeravtryck tas av, honom eller henne. En förutsättning för sådant beslut är att det finns särskilda skäl. Regleringen finns i 36 § LUL och anger att bestämmelserna i 23 kap. 9 a §, 27 kap. och 28 kap. RB är tillämpliga.

Kopiering enligt 27 kap. 17 a § RB är inget självständigt tvångsmedel utan ett sätt att verkställa beslag, husrannsakan och genomsökning på distans. Det kan därför användas vid utredningar enligt 31 § LUL utan särskild reglering.⁵³

Av kravet på särskilda skäl följer att tillämpningen av tvångsmedlen ska vara restriktiv. För att uppnå särskilda skäl bör det i allmänhet föreligga misstanke om allvarigare brottslighet eller brottslighet av större omfattning. När det gäller beslag kan ett särskilt skäl vara att förverkande av föremålet kan komma ifråga.⁵⁴

Genom bestämmelsen ska det vara möjligt att t.ex. besluta om husrannsakan för att möjliggöra beslag av stöldgods som kan ha åtkommit genom brott eller för att efterforska en misstänkt under 15 år för hämtning till förhör.

⁵³ Se prop. 2021/22:119 s. 111, 113 och 115 f.

⁵⁴ Se prop. 1983/84:187 s. 29.

Ett beslut om beslag som fattats av åklagare kan prövas av rätten enligt bestämmelserna i 27 kap. RB. Av 36 § andra stycket LUL framgår att det som sägs i 27 kap. 7–8 §§ RB om åtal och verkan av att åtal inte väcks i stället ska avse bevistalan och talan om förverkande och verkan av att sådan talan inte väcks. Detta innebär att rätten, om den prövat och fastställt åklagarens beslut om beslag, ska sätta ut en viss tid inom vilken antingen bevistalan eller talan om förverkande ska väckas där frågan om förverkande slutligt kan prövas. Väcker åklagaren varken bevistalan eller talan om förverkande, eller begär förlängning, inom den angivna fristen ska beslaget hävas enligt 27 kap. 8 § RB.

Möjligheten till kroppsvisitation i syfte att söka efter elektronisk kommunikationsutrustning som ska omhändertas enligt 23 kap. 9 a § RB inför förhör är också tillämplig på personer under 15 år som misstänks ha begått brott. Beslut om detta fattas av polisen.

Bestämmelsen om tagande av fotografi och fingeravtryck av en person som är misstänkt för att före 15 års ålder ha begått ett brott infördes för att möjliggöra s.k. daktning även då den misstänkte är under 15 år. Även i dessa utredningar kan det finnas behov av att använda fotokonfrontation för att kunna identifiera gärningspersoner eller för att kunna avskriva utredningar mot personer som felaktigt utpekats som gärningspersoner. Fotografier och fingeravtryck som tagits av misstänkta under 15 år får dock enbart användas för utredning av det aktuella brottet⁵⁵ och inte för framtida identifiering.⁵⁶

För att verkställa beslut om kroppsvisitation får en person under 15 år hållas kvar för ändamålet i högst tre timmar.

Det finns möjlighet till fler sorters kroppsbesiktning än s.k. daktning vid utredningar om brott enligt presumptionsregeln, se avsnitt [10.6.1](#) nedan.

10.5 Förverkande mot personer under 15 år

- Förverkandelagen är tillämplig vid utredning enligt 31 § LUL, vilket innebär att åklagare kan ta beslut om förverkande i många fall precis som vid förundersökning. I andra fall ska talan om förverkande väckas.
- Direktförverkande enligt 27 kap. 14 a § RB är tillämpligt även beträffande personer under 15 år.
- Om beslutet ska delges med vanlig delgivning bör delgivningskvitto skickas till och undertecknas av vårdnadshavarna.

Precis som vid förundersökning mot en straffmyndig kan frågan om förverkande av beslagtagna egendom aktualiseras under en utredning enligt 31 §

⁵⁵ Se prop. 2005/06:165 s. 118 f.

⁵⁶ Detta har reglerats genom ett undantag i 4 kap. 12 § fjärde stycket polisdatalagen (2010:361).

LUL, t.ex. föremål som använts som hjälpmedel vid brott eller som kan befaras komma till brottslig användning. Som framgått ovan finns det en möjlighet att inleda en utredning enligt 31 § tredje stycket 2 LUL enbart för detta syfte.

Eftersom åtal aldrig kan bli aktuellt kan frågan om förverkande inte prövas i samband därmed när det gäller förverkande mot någon misstänkt under 15 år. Vid förfarandet är lagen (1986:1009) om förfarandet i vissa fall vid förverkande m.m. (förverkandelagen) tillämplig även beträffande någon som är under 15 år, vilket innebär att åklagare i många fall kan ta beslut om förverkande. Så är fallet om inte värdet av det som ska förverkas uppgår till betydande belopp eller om det annars finns särskilda skäl som gör att frågan ska prövas av rätten (se 3 § förverkandelagen). Om åklagare inte kan ta beslut om förverkande ska talan om förverkande väckas vid tingsrätten enligt bestämmelsen i 2 § förverkandelagen.⁵⁷

Prövningen enligt 3 § förverkandelagen kan göras enligt samma principer som för en straffmyndig. Enbart det faktum att egendomen ska förverkas från någon under 15 år kan inte anses utgöra sådana särskilda skäl som skulle utgöra hinder för att åklagare prövar frågan om förverkande.

Här kan särskilt uppmärksammas att möjligheten till s.k. direktförverkande är tillämpligt även beträffande personer under 15 år. Förfarandet regleras i 27 kap. 14 a § RB som ger möjlighet att ta föremål i beslag som skäligen kan antas vara förverkat enligt 36 kap. 3 § BrB utan att det finns ett samband med något brott. Den utgör således ett undantag från den allmänna principen att tvångsmedel enligt 24–28 kap. RB inte får användas utan att en förundersökning har inletts.⁵⁸ Beslag enligt bestämmelsen får alltså tillämpas oberoende av misstanke. Eftersom 36 f § LUL endast gäller brottsmisstänkta barn⁵⁹ utgör den bestämmelsen inte något hinder mot beslag enligt 27 kap. 14 a § RB även mot personer under 15 år. Det beslagtagna kan förverkas enligt bestämmelserna i förverkandelagen.

Beslut om förverkande enligt förverkandelagen meddelas skriftligen och den som drabbas av beslaget ska på sedvanligt sätt ges möjlighet att anmäla missnöje. Om så sker kan åklagaren väcka talan om förverkande av egendomen. Regler om delgivning av beslut om förverkande finns i 4 § förverkandelagen. Understiger värdet en tiondel av prisbasbeloppet kan delgivning ske genom anslag. I de fall vanlig delgivning blir aktuellt bör delgivningskvittot under-tecknas av vårdnadshavare, eftersom den som drabbas av beslaget är under 15 år.

⁵⁷ Vid rättens prövning av förverkande mot den som är under 15 år ska en särskild skälighetsprövning göras enligt 36 kap. 13 § BrB.

⁵⁸ Se Fitger m.fl., Kommentaren till 27 kap. 14 a § RB (2021-12-10 JUNO), se också nedan om förundersökningskravet under [avsnitt 10.7](#).

⁵⁹ Se ovan under [avsnitt 10.1](#).

10.6 Kroppsbesiktning

10.6.1 Kroppsbesiktning enligt 36 a § LUL vid presumtionsregeln

- Kroppsbesiktning kräver skälig misstanke om brott enligt presumtionsregeln.
- Åtgärden ska vara av synnerlig vikt för att klarlägga omständigheterna kring brottet.
- Mindre ingripande åtgärder ska alltid övervägas innan beslut.
- Kroppsbesiktning bör kunna fattas om åklagaren bedömer att tvångsmedlet kan ge ett resultat som tydligt kan bidra till att leda utredningen framåt.
- Kvarhållande för att verkställa beslutet får ske i 3+3 timmar.

Möjligheten till kroppsbesiktning vid misstanke om allvarlig brottslighet regleras i 36 a § LUL. Kroppsbesiktning får beslutas om någon är *skäligen misstänkt* för att före 15 års ålder ha begått ett brott för vilket inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i ett år eller ett straffbelagt försök, en straffbelagd förberedelse eller en straffbelagd stämpling till sådant brott. En förutsättning är att kroppsbesiktning är av synnerlig vikt för att klarlägga omständigheterna kring brottet. I fråga om brottets svårhetsgrad korresponderar alltså tillämpningsområdet för kroppsbesiktning med när en utredning kan inledas med stöd av presumtionsregeln.

Barn i den aktuella åldern befinner sig i en känslig period av sin utveckling och ett särskilt hänsynstagande till den personliga integriteten har därför ansetts motiverad. Med hänsyn till detta har möjligheten till kroppsbesiktning begränsats endast till sådan särskilt allvarlig brottslighet som omfattas av presumtionsregeln.

Möjligheten till kroppsbesiktning vid utredningar som inletts med stöd av presumtionsregeln finns för att sådana utredningar ska kunna bedrivas så effektivt och med så hög kvalitet som möjligt. Kroppsbesiktning kan vara ett verkningsfullt tvångsmedel för att klarlägga omständigheterna kring ett brott som ett barn är misstänkt för, t.ex. för att en jämförelseanalys av DNA ska kunna genomföras.

Kravet på att åtgärden ska vara av synnerlig vikt för att klarlägga omständigheterna kring brottet innebär att åtgärden bör användas restriktivt och endast efter noggrant övervägande. Det ska vara fråga om väsentliga omständigheter som kan klarläggas genom åtgärden och vad som kan vinnas genom en kroppsbesiktning får i princip inte vara åtkomligt med andra mindre ingripande metoder. Först om det kan konstateras att utredningen i princip inte kan föras framåt med andra medel och det finns skäl att räkna med att kroppsbesiktningen, ensam eller i förening med andra åtgärder, kan klarlägga omständigheterna kring brottet bör åtgärden komma ifråga. Proportionali-

tetsprincipen ska också beaktas, varvid särskild vikt ska läggas vid att det är fråga om ett barn och hänsyn ska tas till barnets ålder och mognad.⁶⁰

Det bör särskilt noteras att bestämmelsen, till skillnad från de flesta andra bestämmelser om utredningar mot misstänkta under 15 år i LUL, innehåller en gradering av misstanken. För beslut om kroppsbesiktning krävs *skälig misstanke*. För att inleda en utredning enligt presumtionsregeln räcker det att en person *kan misstänkas* för att ha begått brott. Åklagare måste beakta att bestämmelsen om kroppsbesiktning i detta avseende inte helt korresponderar med bestämmelsen om när en utredning kan inledas med stöd av presumtionsregeln.

Det är givetvis svårt att helt kunna förutspå vilket resultat ett beslut om kroppsbesiktning kommer att få för utredningen. Andra mindre ingripande metoder för att nå samma resultat ska givetvis alltid övervägas innan åklagare fattar beslut om kroppsbesiktning. När det gäller brott enligt presumtionsregeln rör det sig dock regelmässigt om allvarlig brottslighet. Ett beslut om kroppsbesiktning bör kunna fattas om åklagaren sedan mindre ingripande metoder övervägts och uteslutits, bedömer att tvångsmedlet kan ge ett resultat som tydligt kan bidra till att leda utredningen framåt.

Kroppsbesiktning kan bestå av olika åtgärder och graden av integritetsintrång skiljer sig mycket åt. Exempelvis är en undersökning av kroppens håligheter betydligt mer integritetskränkande än ett salivprov för DNA. Vilken åtgärd ett beslut om kroppsbesiktning avser är därför något åklagaren har att beakta vid proportionalitetsbedömningen.

10.6.2 Kroppsbesiktning enligt 36 b § LUL vid misstanke om bruk av narkotika

- För beslut om kroppsbesiktning för drogtest enligt 36 b § LUL krävs *dels skälig misstanke* om bruk av narkotika, *dels* att testet *kan antas ha betydelse för att avgöra behovet av socialtjänstens insatser*. Beslut fattas av åklagare.
- Försök att kontakta socialtjänsten bör ha gjorts innan beslut om kroppsbesiktning tas.
- Kraven för att ett drogtest ska tas är lågt ställda. Ett prov bör i princip tas regelmässigt vid misstanke om narkotikabruk av barn under 15 år. Endast om det kommer fram att socialtjänsten anser att prov inte behövs eller att det finns någon annan omständighet som med samma styrka talar emot att prov tas bör man avstå från provtagning.
- Har socialtjänsten inte kunnat nå tas beslutet med stöd av 34 § LUL som separat tvångsmedelsbeslut utanför en utredning. Har utredning inletts med stöd av 31 § andra stycket LUL tas beslutet inom ramen för

⁶⁰ Se prop. 2009/10:105 s. 49 f.

utredningen.

- Socialnämnden och vårdnadshavare ska som huvudregel underrättas om resultatet.
- Kvarhållande för att verkställa beslutet får ske i 3+3 timmar.

Enligt 36 b § LUL kan beslut om kroppsbesiktning fattas om någon är skäligen misstänkt för att före 15 års ålder olovligen ha brukat narkotika.

Kroppsbesiktningen får endast bestå i tagande av prov från kroppen och undersökning av sådana prov. Beslut fattas av åklagare.

För ett beslut om kroppsbesiktning på denna grund krävs att två rekvisit är uppfyllda. Det ska finnas en skälig misstanke om ringa narkotikabrott genom eget bruk. Vidare ska drogtestet också antas ha betydelse för att avgöra behovet av socialtjänstens insatser avseende barnet.

När bör ett drogtest tas?

Såväl regeringsformen som barnkonventionen ger barn skydd mot godtyckliga ingrepp i den personliga integriteten. I förarbetena till bestämmelsen i 36 b § LUL tydliggörs att drogtestar inte får ha repressiv verkan utan enbart tjäna till att bedöma behovet av insatser för den unge. Drogtest kan endast bli aktuellt när det, utöver skälig misstanke för bruk av narkotika, vid en samlad bedömning av den unges och vårdnadshavarnas uppgifter liksom övriga omständigheter framstår som att ett drogtest kan vara till nytta för socialtjänsten vid bedömningen av barnets behov av insatser.⁶¹

Åklagaren behöver normalt göra en förhandsbedömning av socialtjänstens behov av att ett prov tas. I förarbetena förutsätts att försök att få fram relevanta uppgifter från socialtjänsten och vårdnadshavare har gjorts liksom att uppgifter från den unge finns tillgängliga. Det kan, framförallt under jourtid, vara svårt att få tag i såväl företrädare för socialtjänsten som vårdnadshavare. Även om socialtjänsten kan nås kan de inte sällan ha svårt att göra en bedömning av behovet av att ett prov tas. Beslut behöver då fattas på det material som finns tillgängligt och det finns inget som hindrar att provtagning beslutas även om socialtjänsten eller vårdnadshavarna inte har gått att nå eller inte lämnat några uppgifter av betydelse. Vissa uppgifter kan polisen få från den unge vid samtal i samband med anträffandet. Det är dock viktigt att notera att försiktighet är påkallad när det gäller att prata med den unge eftersom något regelrätt förhör med barnet i detta skede sällan är möjligt.

Beslut om kroppsbesiktning får inte fattas slentrianmässigt. Samtidigt är beviskravet *kan antas ha betydelse* är lågt ställt. I förarbetena anges att kravet på skälig misstanke för bruk av narkotika innebär att prov inte kommer att

⁶¹ Prop. 2022/23:78 s. 54.

tas slentrianmässigt.⁶² Detta kan sammanfattas med att prov i princip bör tas regelmässigt vid skäligen misstanke om narkotikabruk av barn under 15 år.

Förarbetena ger mycket litet utrymme att avstå provtagning. Exempelvis anges att det kan finnas skäl att ta prov även om den unge medger bruk av narkotika, bl.a. eftersom ett test kan påvisa förekomst av andra substanser än de som omfattas av medgivandet.⁶³ Även i situationer då den unge redan är föremål för socialtjänstens insatser kan ett drogtest enligt förarbetena ha betydelse då det t.ex. kan ha betydelse för bedömningen av insatser att få information om ifall barnet fortfarande använder narkotika och vilken substans det i så fall är fråga om.⁶⁴ I förarbetena ges inte något exempel på när ett drogtest inte bör tas.

För att avstå från att fatta beslut om provtagning bör det därför i princip ha framkommit att socialtjänsten inte anser att prov behöver tas, eller att det finns någon annan omständighet som med samma styrka talar emot att det finns behov av prov.

Beslutshandlingen

Eftersom tidpunkten på dygnet kan vara avgörande för om socialtjänstens syn på behovet av utredning och beslut om kroppsbesiktning för drogtest har kunnat inhämtas eller inte, kan beslutet om kroppsbesiktning i vissa fall tas inom ramen för en utredning som inleds med stöd av 31 § andra stycket LUL och i andra fall innan en utredning har inletts.

Har socialnämndens begäran om utredning inte kunnat hämtas in, men beslut om kroppsbesiktning kan antas ha betydelse för att avgöra behovet av socialtjänstens insatser, fattas ett beslut om kroppsbesiktning som ett självständigt tvångsmedelsbeslut utan att någon utredning har inletts. Beslutet om kroppsbesiktning och förhör med den unge fattas då med stöd av de åtgärder som enligt 34 § LUL kan vidtas innan socialnämnden har begärt att en utredning ska inledas. Detta förfarande aktualiseras främst i jour-situationer. Har socialnämnden redan begärt en utredning enligt 31 § andra stycket LUL så fattas beslutet om kroppsbesiktning dock inom ramen för utredningen.

En utredning om ringa narkotikabrott är en sådan utredning som är av enkel beskaffenhet och som därför kan ledas av polisen (se [avsnitt 5.1.1](#) ovan om undersökningsledningen). Oavsett om beslutet om kroppsbesiktning har fattats inom ramen för en utredning enligt 31 § LUL eller som ett självständigt tvångsmedelsbeslut kan åklagaren därför, efter beslutet om kroppsbesiktning, återföra frågan om 31 § LUL-utredning till polisen.

I [bilaga 2](#) finns en guide för hur besluten registreras i Cåbra.

⁶² Prop. 2022/23:78 s. 54.

⁶³ Prop. 2022/23:78 s. 72.

⁶⁴ Prop. 2022/23:78 s. 72.

Underrättelser efter provtagning

När provet är taget bör socialnämnden omedelbart underrättas om detta. Har socialtjänsten närvarat vid provtagningen eller vid förhöret inför provtagningen är en underrättelse av naturliga skäl obehövlig. I övriga fall sker underrättelsen i praktiken i samband med den underrättelse till socialnämnden om brottsmisstanken som ska göras enligt 34 § LUL.

Enligt 36 b § tredje stycket LUL ska socialnämnden och vårdnadshavare eller annan som svarar för den unges vård och fostran samt annan som har en fostrande roll i förhållande till den unge omedelbart underrättas om resultatet av ett drogtest. Underrättelse till vårdnadshavarna får dock underlåtas om det finns särskilda skäl (se [avsnitt 7.2](#) ovan avseende vad som kan utgöra särskilda skäl). Det kan noteras att det är en polisiär fråga att se till att underrättelser sker efter provtagning i enlighet med ovanstående.

10.6.3 Kvarhållande och övriga regler kring verkställighet av kroppsbesiktning

Vid båda formerna av kroppsbesiktning får enligt 36 c § LUL den som ska kroppsbesiktigas hållas kvar för ändamålet upp till tre timmar och, om det finns synnerliga skäl, i ytterligare tre timmar. Tiden för transport av den som ska kroppsbesiktigas räknas in i denna tid. Med synnerliga skäl avses t.ex. att en läkare eller sjuksköterska som ska verkställa kroppsbesiktningen inte kan genomföra den inom tre timmar.⁶⁵ Så skulle exempelvis kunna vara fallet om rättsläkare bedöms vara nödvändig för att genomföra undersökningen och en sådan kan behöva resa en längre sträcka till platsen för undersökningen eller om en transport av den som kan misstänkas till en rättsläkarstation är nödvändig.

I 36 d § LUL anges vem som får verkställa och bevittna en kroppsbesiktning av ett barn. Endast en läkare, legitimerad sjuksköterska eller en person som är av samma kön som den unge får verkställa eller bevittna en kroppsbesiktning, såvida det inte gäller kroppsbesiktning som enbart innebär blodprov, alkoholutandningsprov eller salivprov för DNA-analys då även någon av motsatt kön kan verkställa eller bevittna åtgärden.

I 36 e § LUL anges vilka regler i rättegångsbalken som är tillämpliga.

10.7 Tvångsmedel mot den som inte är misstänkt inom ramen för en utredning enligt 31 § LUL

- Tvångsmedel som får användas oberoende av misstanke kan användas mot annan än misstänkt inom ramen för en utredning enligt 31 § LUL om tvångsmedlet nämns i 32 § LUL.

⁶⁵ Se Clevesköld, a.a., s. 88.

- Tvångsmedel som inte hänvisas till i 32 § LUL kan endast användas inom ramen för en parallellt bedriven förundersökning.
- Avspärrning kan inte användas om åtgärden riktar sig mot ett brottsmisstänkt barn under 15 år. Avspärrning i andra fall är endast möjligt inom ramen för en parallell förundersökning.

En förutsättning för att tvångsmedel som får användas mot envar ska kunna användas mot annan än misstänkt inom ramen för en utredning enligt 31 § LUL är att tvångsmedelsbestämmelsen tas upp i 32 § LUL om vilka bestämmelser i rättegångsbalken som får tillämpas. Bestämmelserna om medföljande, medtagande, hämtning till förhör och kroppsvisitation för att lämna ifrån sig elektronisk kommunikationsutrustning i 23 kap. 7–9 a §§ RB är därför tillämpliga beträffande annan än misstänkt i en utredning enligt 31 § LUL förutsatt att sådana särskilda skäl finns som krävs för sådana beslut.

Övriga tvångsmedel i rättegångsbalken som är tillämpliga på envar kan dock inte användas inom ramen för en utredning enligt 31 § LUL eftersom sådana beslut förutsätter att beslutet kan fattas med stöd av rättegångsbalken vilket, i likhet med andra straffprocessuella tvångsmedel, som huvudregel förutsätter att en förundersökning pågår, eller inleds i och med tvångsmedelsbeslutet.⁶⁶ Detta innebär exempelvis att det inom ramen för en utredning enligt 31 § LUL inte går att fatta beslut om husrannsakan för att verkställa ett beslut om hämtning till förhör av ett vittne eftersom husrannsakens bestämmelsen i 28 kap. RB inte nämns i 32 § LUL.

Som exempel kan också nämnas bestämmelsen i 27 kap. 15 § RB om avspärrning som är tillämpligt oavsett misstanke. Eftersom avspärrning inte nämns i 36 f § får åtgärden inte ske om avspärrningen riktas mot ett brottsmisstänkt barn under 15 år. De platser som inte får avspärras är främst den unges bostad. Det kan dock vara aktuellt med avspärrning av andra platser, exempelvis en brottsplats utomhus eller en målsägares bostad. En avspärrning kan då inte anses företas *mot misstänkt som är under 15 år* och regleringen i 36 f § LUL hindrar då i och för sig inte ett beslut om avspärrning. Eftersom bestämmelsen om avspärrning inte räknas upp i 32 § LUL förutsätter ett sådant tvångsmedelsbeslut dock att en förundersökning pågår eller inleds. Tvångsmedlet får därför inte heller användas mot annan än misstänkt om utredningen bedrivs enligt 31 § LUL. Endast i sådant fall då det finns skäl att ha en förundersökning parallellt med utredningen enligt 31 § LUL

⁶⁶ Se Lindberg, a.a., s. 48 f. Där framgår att endast ett fåtal undantag finns från förundersökningskravet. Observera dock att beslag enligt 27 kap. 14 a § RB utgör ett undantag från förundersökningskravet och att beslag enligt den bestämmelsen och förverkande enligt 36 kap. 3 § BrB är tillämplig även beträffande personer under 15 år, se ovan [avsnitt 10.5](#).

kan avspärning som företas mot annan än misstänkt beslutas, om det kan ske inom ramen för den förundersökningen.⁶⁷

⁶⁷ Eftersom avspärning ofta aktualiseras i ett tidigt skede i en utredning kan beslutet många gånger redan ha fattats inom ramen för en inledd förundersökning med okänd misstänkt, varför frågan kan ha begränsad betydelse i praktiken.

11 Frågor kring avslutande av en utredning enligt 31 § LUL

I detta kapitel behandlas frågor som rör avslutande av en utredning. Regler kring vem som ska ta del av materialet från en utredning berörs. Vidare beskrivs den praktiska hanteringen av avslut i Cåbra, val av beslutsmotiveringar och frågor om extern kommunikation kring avslutad utredning.

I [avsnitt 3.8](#) finns information om hur åklagaren bör förfara om grunden för utredning faller under utredningens gång.

11.1 Vem får ta del av material från en avslutad utredning?

- Utredningsprotokollet ska alltid skickas till socialnämnden efter avslutad utredning.
- En misstänkt under 15 år har samma rätt till insyn i utredningen som en misstänkt person har i en förundersökning.
- När utredningen slutförts har den unge, vårdnadshavarna och juridiskt biträde rätt att ta del av vad som kommit fram vid utredningen om barnet har hörts om brottsmisstanken.
- Åklagaren avgör i vilken form insynsrätten ska tillgodoses. I många fall kan protokollet skickas till den unge, vårdnadshavare och juridiskt biträde. Andra sätt att tillgodose insynsrätten bör användas när det är lämpligare.
- Endast om bevistalan väcks har den unge, vårdnadshavare och juridiskt biträde rätt till kopior av utredningsmaterialet.
- Målsägandens begränsade rätt att ta del av utredningen regleras i 35 kap. 8 § andra stycket 3 OSL.

11.1.1 Socialtjänstens rätt att ta del av utredningen

Av 37 § LUL följer att när en utredning enligt 31 § LUL har avslutats ska utredningsprotokollet så snart som möjligt sändas till socialnämnden. Detta gäller i samtliga fall och alltså oberoende av på vilken grund utredningen har inletts. Av hänvisningen från 32 § LUL till 23 kap. 21 § RB följer att protokollet, precis som vid förundersökningar, ska innehålla ”det som förekommit som är av betydelse för utredningen”.

11.1.2 Den unges och vårdnadshavares rätt att ta del av utredningen

Den som är föremål för en utredning enligt 31 § LUL har samma rätt till insyn som en straffmyndig har i en förundersökning. Detta framgår genom de hänvisningar som gjorts i 32 § LUL till att bestämmelserna i 23 kap. 18 b–19, 21 och 21 b–21 d §§ RB i *tillämpliga delar* gäller även i utredningar enligt 31 § LUL (se [avsnitt 5.1.3](#) ovan). Liksom för straffmyndiga inträder insynsrätten i samband med förhör där den unge hörs om misstanken (motsvarande delgivning av misstanke i förundersökning). Se närmare under avsnitt 5.1.3. Den unge, vårdnadshavarna och i förekommande fall juridiskt biträde, har även rätt att, efter att åklagaren anser att utredningen är klar, ta del av det som har förekommit vid utredningen. Rätten till insyn kan, precis som vid förundersökning, endast begränsas med stöd av reglerna i 10 kap. 3 § OSL. Bestämmelsen i 23 kap. 21 a § RB som reglerar rätten för en misstänkt och försvararen att *sedan åtal väckts* få papperskopior av utredningsprotokollet gäller enligt 32 § LUL i de fall då *bevistalan väckts*.

Det är åklagaren som avgör i vilken form den unges rätt till insyn tillgodoses. Precis som vid en förundersökning är insynsrätten central för att utredningen ska bli rättssäker för den unge och ge en verklig möjlighet att begära att relevanta utredningsåtgärder vidtas. I många fall kan insynsrätten tillgodoses genom att en kopia av materialet lämnas till den unge, vårdnadshavarna och det juridiska biträdet efter avslutad utredning. Bedömer åklagaren att det är lämpligare att de ska tillåtas ta del av materialet hos polisen kan det vara tillräckligt. Detta tillvägagångssätt kan vara rimligt framförallt i ärenden som rör känsligt material, som till exempel sexualbrott, där det är olämpligt att kopior lämnas ut. Ett alternativ kan vara att komma överens med det juridiska biträdet (i de fall ett sådant är förordnat) om att insynsrätten tillgodoses genom att biträdet går igenom materialet med den unge och vårdnadshavarna utan att de får en egen kopia.

För att ta ställning till vilken modell som ska väljas bör åklagaren kunna utgå ifrån hur en slutdelgivning skulle gjorts vid en förundersökning avseende samma typ av brottslighet och göra på motsvarande sätt då utredningen enligt 31 § LUL slutförts. En skillnad är dock att en förundersökning bara slutdelges om avsikten är att väcka åtal, medan slutunderrättelse av en utredning enligt 31 § LUL alltid ska ske om den unge är hörd om misstanken, oavsett bevisläge.

I de fall bevistalan väckts ska kopia av utredningsprotokollet överlämnas till den unge, vårdnadshavarna och det juridiska biträdet på samma sätt som när åtal väcks.

Se även [avsnitt 11.2.2](#) angående den praktiska hanteringen vid avslut av utredningar. I [avsnitt 7.3](#) konstateras att den unge och vårdnadshavarna kan underrättas när utredning inte inleds eller avslutas innan förhör med barnet.

Samma sekretessregler för det som inte ingår i utredningsprotokollet, den s.k. slasken, gäller vid utredningar enligt 31 § LUL som vid förundersökning. Det

innebär att kopia på material som t.ex. videoförhör, övervakningsfilmer och annat som inte ingår utredningsprotokollet inte behöver lämnas ut om det finns 1) risk för att sekretessbelagd uppgift obehörigen kommer att lämnas vidare, eller 2) hinder mot det med hänsyn till materialets omfattning eller karaktär. Det finns möjlighet att göra förbehåll enligt 10 kap. 4 § OSL för att kunna lämna ut kopior på sådant material.

11.1.3 Målsägandens rätt att ta del av utredningen

Målsäganden är inte part i en utredning och har därför endast en begränsad rätt att ta del av en avslutad utredning. Denna rätt regleras i 35 kap. 8 § andra stycket 3 OSL. Bestämmelsen är en sekretessbrytande bestämmelse som reglerar sekretess till skydd för enskild i verksamhet som syftar till att förebygga och beivra brott m.m. Huvudregeln är alltså att sekretess gäller i förhållande till målsäganden på samma sätt som för annan utomstående för uppgift om enskilds personliga och ekonomiska förhållanden i en avslutad utredning enligt 31 § LUL. Av 35 kap. 8 § andra stycket 3 OSL följer dock att sekretessen enligt 35 kap. 1 § OSL för uppgifter som finns i en avslutad utredning enligt 31 § LUL inte hindrar att målsäganden tar del av uppgifter om målsäganden behöver uppgiften för att kunna få ett anspråk på skadestånd eller på bättre rätt till viss egendom tillgodosett och det inte bedöms vara av synnerlig vikt för den som uppgiften rör eller någon närstående till den enskilde att den inte lämnas ut.

Då en begäran kommer in från målsäganden att få del av uppgifter ur en avslutad utredning måste alltså en prövning göras om sekretessen kan brytas med stöd av ovanstående bestämmelse. Polisen är arkivmyndighet för utredningar enligt 31 § LUL (precis som vid förundersökningar), vilket innebär att om utredningen är avslutad och materialet gallrats hos Åklagarmyndigheten så är det polisen som ska göra prövningen.

Av [avsnitt 7.3](#) framgår att målsäganden bör underrättas om beslut att inte inleda eller att avsluta en utredning enligt 31 § LUL under samma förutsättningar som vid en förundersökning.

11.2 Den praktiska hanteringen vid avslutande av en utredning

- Ifall den unge är hörd om misstanken ska den unge, vårdnadshavarna och i förekommande fall det juridiska biträdet få ta del av materialet med möjlighet att inkomma med begäran om att komplettera utredningen.
- Sker ingen begäran om komplettering, eller när begärda kompletteringar utförts, tar åklagaren beslut i Cåbra att utredningen slutförs.
- I de fall den unge inte är hörd om misstanken bör utredningen inte *slutföras* utan istället *avslutas utan att slutföras*.
- I de fall en utredning slutförts bör åklagaren alltid ta ställning till om bevistalan ska väckas eller inte.

11.2.1 Frågor som kan uppkomma när en utredning ska avslutas

I samband med att en utredning slutförs kan flera praktiska frågor aktualiseras, såsom exempelvis ställningstagande till hur bevisbeslag och frågor om förverkanden ska hanteras. Lagregleringens uppbyggnad kring utredningar enligt 31 § LUL, avslut av utredningar och frågan om bevistalan är inte i alla delar sammanhängande. Här kan praktiska problem uppkomma som har sin grund i att en utredning enligt 31 § LUL inte på samma sätt som vid en förundersökning avslutas med ett ställningstagande från åklagarens sida om bevisningen är tillräcklig för ett åtal eller inte.

Det finns inte heller någon tidsfrist i lagstiftningen för när en begäran om bevistalan kan framställas. Samtidigt behöver ställning tas till vissa frågor, t.ex. hur länge åklagaren ska låta ett bevisbeslag bestå och när en fråga om förverkande av viss egendom ska fattas.

Den unges rätt till insyn och rätt att efter avslutad utredning ha möjlighet att begära kompletterande utredningsåtgärder (som regleras genom 32 § LUL och hänvisningen där till reglerna i 23 kap. RB) måste också tillgodoses (se [avsnitt 5.1.3](#) ovan).

11.2.2 Rekommendationer kring den praktiska hanteringen vid avslut av en utredning enligt 31 § LUL

När åklagaren genomfört de utredningsåtgärder som anses nödvändiga i en utredning enligt 31 § LUL, och den unge är hörd om misstanken, bör följande steg vidtas, oberoende av på vilken grund utredningen har inletts och vilken omfattning den haft:

- Direktiv ges till polisen att den unge och vårdnadshavarna samt i förekommande fall det juridiska biträdet på lämpligt sätt ska få del av vad som förekommit vid utredningen (se [avsnitt 5.1.3](#) och [11.1.2](#) ovan). De

ska därmed beredas tillfälle att inom skälig tid⁶⁸ begära de eventuella ytterligare utredningsåtgärder som de anser är önskvärda.

- Om komplettering begärs har åklagaren att ta ställning till om begärd komplettering ska utföras (se [avsnitt 5.1.3](#)). Om komplettering sker informeras parterna om resultatet av kompletteringen på lämpligt sätt.
- Om ingen ytterligare utredning begärts tar åklagaren beslut om att utredningen slutförs. Protokoll skickas till socialnämnden.
- Åklagaren behöver därefter ta ställning till om bevistalan ska väckas eller inte.
- I samband med att utredningen slutförs ska ställning också tas till eventuella kvarvarande beslagsfrågor och förverkandefrågor.

11.3 Beslutsmotiveringar då utredning enligt 31 § LUL avslutas

- När en utredning avslutas får beslutet och andra skrivelser aldrig utformas på ett sätt som ger intryck av att den unge utpekats som skyldig till brott. I de fall bevistalan inte väcks trots att gärningen är så allvarlig att det finns en presumtion för att väcka bevistalan behöver dock skäl till detta anges.

En utredning om brott enligt bestämmelsen i 31 § LUL har inte samma syfte som en förundersökning. Förundersökningen syftar bl.a. till att utreda vem som skäligen kan misstänkas för ett brott och om det föreligger tillräckliga skäl för åtal. En utredning enligt 31 § LUL å andra sidan har som primärt syfte att ge socialnämnden ett underlag för att bedöma behovet av vårdinsatser för barnet.

Det är av stor vikt att en utredning inte resulterar i något ställningstagande från åklagaren om att den unge gjort sig skyldig till någon gärning, eftersom det inte går att värja sig mot beslutet och ett utpekande kan få stora konsekvenser för den unge. Beslutsmotiveringar ska därför utformas på ett neutralt sätt. I de fall bevistalan väcks är det dock en förutsättning att åklagaren bedömer att bevisningen motsvarar den som hade krävts för att väcka åtal mot en straffmyndig. Detta ställningstagande prövas i domstol och den unge får därmed möjlighet att få skuldfrågan prövad.

I övrigt finns det två fall då åklagaren i beslutsmotiveringen bör ange att bevisningen inte är tillräcklig, nämligen då den unge inte längre kan misstänkas ha begått brottet och i de fall det finns en presumtion för att väcka

⁶⁸ Vad som är skälig tid får avgöras från fall till fall och är beroende av utredningens omfattning precis som vid slutdelgivning av en förundersökning.

bevistalan (alltså för särskilt allvarlig brottslighet, se nedan i [kapitel 12](#)) aktualiseras.

Är den unge oskyldig finns starka rättssäkerhetsskäl att ange som skäl att den unge inte längre kan misstänkas för gärningen.

Presumtionen för att väcka bevistalan vid de allra allvarligaste brotten är stark. Avseende de utredningarna bedöms det finnas skäl att ange varför talan inte väcks. Slutförs en sådan utredning och bevisningen inte hade varit tillräcklig för att väcka åtal vid en motsvarande förundersökning (vilket är ett krav för att få väcka bevistalan, se närmare [kapitel 12](#) nedan) bör detta som huvudregel anges som motivering till att bevistalan inte väcks. Samtidigt krävs det att *särskilda omständigheter* inte talar emot att bevistalan väcks. I flera situationer står det klart att sådana särskilda omständigheter medför att bevistalan inte ska väckas oavsett bevisningens styrka. Motiveringen *särskilda skäl talar emot att bevistalan väcks* bör då användas utan att åklagaren tar ställning till bevisningens styrka efter utredningens slutförande. För utredningar avseende gärningar där det inte finns någon presumtion för att väcka bevistalan finns det vanligtvis inte anledning att motivera varför bevistalan inte väcks, annat än att det inte finns skäl till att väcka sådan talan.

Det får aldrig anges i en beslutsmotivering att det är utrett att den unge har begått en gärning.

I [bilaga 3](#) till denna vägledning finns en guide för hur beslutsmotiveringar i Cåbra är tänkt att användas i olika typsituationer.

11.4 Beslutsmotivering då en parallellt bedriven förundersökning beträffande okänd läggs ner

- En parallellt bedriven förundersökning beträffande okänd som inte mynnat ut i att någon person kan misstänkas bör avslutas med motiveringen att det inte går att bevisa att någon person som är över 15 år har tagit del i brottet.

Om en förundersökning beträffande okänd gärningsman bedrivits parallellt med en utredning enligt 31 § LUL mot en misstänkt person under 15 år (se under [avsnitt 4.1](#) ovan), så måste beslut förr eller senare fattas om förundersökningen mot okänd ska drivas vidare, läggas ner eller om förundersökningsledningen ska överlämnas till polisen. Förundersökningen har bedrivits för att ta reda på om någon över 15 år har utfört brottet som *alternativ* gärningsperson eller deltagit i brottet som *medgärningsperson*. Den är alltså frikopplad från utredningen som bedrivits enligt 31 § LUL mot den misstänkta personen under 15 år. Har förundersökningen inte resulterat i att någon över 15 år kan misstänkas för brottet bör den läggas ned på den grunden, dvs. att det inte går att bevisa att någon person som är över 15 år har tagit del i brottet. På så sätt tas endast ställning till om den förundersökning som bedrivits i

syfte att klarlägga om någon som fyllt 15 år kan vara misstänkt har givit resultat. Beslutet att lägga ner förundersökningen bör alltså *inte* motiveras med att misstänkt är under 15 år eftersom ett sådant beslut skulle antyda att skuldfrågan beträffande den som är under 15 år är avgjord.

Här bör observeras att beslutsordningen i Cåbra måste hanteras på särskilt sätt i dessa fall. Om en förundersökning med okänd gärningsperson, dvs. utan inlottad brottsmisstanke, har bedrivits parallellt med en utredning enligt 31 § LUL där inlottad misstanke finns, framgår den pågående förundersökningen inte på ett tydligt sätt i Cåbra. För att dokumentera beslut att inleda respektive avsluta en parallellt bedriven förundersökning kan därför ett särskilt beslutsdokument i Wåns behöva upprättas i dessa fall.

11.5 Sekretessfrågor i samband med avslutande av en utredning

- En misstänkts rätt till insyn kan endast begränsas enligt 10 kap. 3 § OSL.
- Sekretess enligt 18 kap. 1 § OSL i en utredning enligt 31 § LUL omfattar endast uppgifter som hänför sig till polisens och åklagares brottsförebyggande och brottsbeivrande verksamhet i allmänhet och skyddar inte utredningen som sådan.
- Sekretess till skydd för enskild enligt 35 kap. 1 § OSL gäller även i en avslutad utredning enligt 31 § LUL.
- Rättsläget är oklart beträffande om sekretessen i 35 kap. OSL gäller även efter att bevistalan väckts.

En utredning enligt 31 § LUL är ingen förundersökning och något åtal kan aldrig väckas. Därmed skiljer sig hanteringen av sekretessfrågorna något åt jämfört med vad som gäller vid en förundersökning.

11.5.1 Partsinsyn enligt 10 kap. 3 § OSL

En misstänkts rätt till insyn i en utredning är som nämnts ovan lika stark som vid en motsvarande förundersökning (se [avsnitt 5.1.3](#) ovan). Den unges insyns rätt är därmed endast möjlig att begränsa i enlighet med bestämmelserna i 10 kap. 3 § OSL, dvs. om det av hänsyn till allmänt eller enskilt intresse är av synnerlig vikt att sekretessbelagd uppgift i materialet inte röjs.

11.5.2 Förundersökningssekretess enligt 18 kap. 1 § OSL

Den förundersökningssekretess som råder till skydd för utredningen i en förundersökning enligt 18 kap. 1 § första stycket OSL är inte tillämplig eftersom en utredning enligt 31 § LUL varken är "förundersökning i brottmål eller [...] tvångsmedel i sådant mål eller i annan verksamhet för att förebygga brott".

Förundersökningssekretess enligt 18 kap. 1 § andra stycket 2 OSL beträffande ”uppgift som hänför sig till [...] annan verksamhet än sådan som avses i 1 eller i första stycket som syftar till att förebygga, uppdaga, utreda eller beivra brott och som bedrivs av en åklagarmyndighet, Polismyndigheten ...” åsyftar brottsförebyggande och brottsbeivrande verksamhet i allmänhet utan anknytning till något konkret fall. Uppgifter hänförliga till sådan verksamhet kan gälla resurs och organisationsfrågor av vital betydelse, arbetsrutiner, spaningsmetoder etc.⁶⁹ Sådana uppgifter kan i och för sig vara sekretessbelagda även i utredningar enligt 31 § LUL om det kan antas att syftet med beslutade eller förutsedda åtgärder motverkas eller den framtida verksamheten skadas om uppgiften röjs. Det ska dock noteras att det alltså inte är utredningen som sådan som skyddas i detta fall utan skyddsintresset är brottsförebyggande och brottsbeivrande verksamhet *i allmänhet*.

11.5.3 Sekretess till skydd för enskild enligt 35 kap. 1 § OSL

Sekretessen i 35 kap. 1 § OSL till skydd för uppgifter om en enskilds personliga och ekonomiska förhållanden gäller om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående till honom eller henne lider skada eller men och uppgiften förekommer i ”utredning *enligt bestämmelserna* om förundersökning i brottmål”. Detta innebär att sekretessen gäller inte bara sedvanliga brottsutredningar, utan också vid annan utredning som görs enligt bestämmelserna om förundersökning.⁷⁰ Eftersom en utredning enligt 31 § LUL bedrivs enligt bestämmelserna om förundersökning i brottmål (jfr hänvisningarna i 32 § LUL till tillämpliga regler i RB) gäller sekretessen enligt 35 kap. 1 § första stycket 1 OSL även i sådana utredningar.

11.5.4 Sekretess då utredningen avslutats

Eftersom åtal aldrig väcks består den förundersökningssekretess som eventuellt kan föreligga enligt 18 kap. 1 § OSL samt sekretessen till skydd för enskild enligt 35 kap. 1 § OSL som beskrivits ovan även sedan en utredning enligt 31 § LUL avslutats.

Då åtal väcks efter en avslutad förundersökning upphör sekretessen enligt 35 kap. OSL att gälla enligt en uttrycklig bestämmelse i 35 kap. 7 § OSL. Paragrafen anger dock uttryckligen att den är tillämplig ”sedan åtal väckts” och om den ska äga motsvarande tillämpning då bevistalan väckts är inte självklart.⁷¹ Frågan torde aldrig direkt ha prövats och till dess att så skett får

⁶⁹ Se Lenberg, Geijer, Tansjö, Kommentaren till 18 kap. 1 § OSL (2021-11-23 JUNO).

⁷⁰ Se Lenberg, Geijer, Tansjö, Kommentaren till 35 kap. 1 § OSL (2021-11-23 JUNO).

⁷¹ Frågan om bevistalan i detta avseende är att likställa med åtal har inte prövats. Högsta domstolen har i NJA 1997 s. 849 uttalat att uppgifter, som riksåklagaren lämnat till HD tillsammans med ansökan om resning till men för en tilltalad, inte har

rättsläget betecknas som oklart och försiktighet kan vara påkallad vid sekretessprövning i ett sådant fall eftersom sekretess enligt 35 kap. 1 § OSL fortfarande kan gälla.

En målsägande är inte part i en utredning enligt 31 § LUL och har därför endast den begränsade rätt till insyn som finns reglerad i 35 kap. 8 § andra stycket 3 OSL (se [avsnitt 11.1.3](#) ovan).

11.6 Hanteringen av extern kommunikation kring utredningen

- Då en utredning enligt 31 § LUL har avslutats råder fortfarande stark sekretess.
- Vid avslutande av en utredning då bevistalan inte väcks bör pressmeddelanden användas med försiktighet och presskonferenser användas endast undantagsvis.
- Åklagarens uppgift i en utredning enligt 31 § LUL är inte att ta ställning i skuldfrågan (om inte bevistalan väcks). Det är vid kommunikation angeläget att ingen pekats ut som skyldig till brott. Generell information om förfarandet vid utredningar enligt 31 § LUL bör dock många gånger kunna lämnas vid kontakt med externa parter.
- Viss försiktighet ur sekretessynpunkt är påkallad även då bevistalan väckts eftersom rättsläget är oklart.
- Genom beslutet att väcka bevistalan har åklagaren tagit ställning till bevisläget och en brottsrubricering, vilket bör innebära att möjligheten att lämna information om utredningen är större än då bevistalan inte väckts.

Med hänsyn till den starka sekretess som råder då en utredning enligt 31 § LUL har avslutats är möjligheten att lämna uppgifter till externa parter med anledning av en avslutad utredning påtagligt begränsad. När en sådan utredning är avslutad finns det, till skillnad från vad som är fallet vid förundersökning som bedrivits och avslutats med att åtal väckts, inget offentligt material att göra uttalanden om så länge någon bevistalan inte väckts. Åklagarens uppgift i en utredning enligt 31 § LUL är inte heller att ta ställning i skuldfrågan eller till bevisningens styrka, om inte en bevistalan ska väckas. Utredningens syfte är istället att åstadkomma ett underlag som kan lämnas över till socialtjänsten för bedömning av vårdbehovet. Vid kommunikation, särskilt i kontakt med externa parter, är det angeläget att se till att ingen pekats ut som skyldig till brott.

ansetts lämnade till domstolen med anledning av åtal. Den sekretessbrytande bestämmelsen i 35 kap. 7 § OSL är alltså inte tillämplig i sådana situationer.

I 27 § LUL finns en bestämmelse som anger att mål mot den som inte fyllt 21 år ska såvitt möjligt sättas ut till handläggning i sådan ordning att målet inte tilldrar sig uppmärksamhet. Även om denna bestämmelse gäller domstolsförfarandet och alltså inte är tillämplig under förundersökningen med en ung misstänkt person eller i utredningar enligt 31 § LUL, så bör den princip som kommer till uttryck och syftet med bestämmelsen ändå kunna beaktas vid bedömningen av hur extern kommunikation kring en avslutad utredning ska hanteras. Med hänsyn till detta och till det faktum att väldigt lite ändå kan sägas med hänsyn till den sekretess som råder även i avslutade utredningar, bör restriktivitet iakttas när det gäller kommunikation kring utredningen med externa parter.⁷²

Ibland bedrivs utredning enligt 31 § LUL mot en misstänkt under 15 år där det finns ett starkt intresse från massmedia och allmänhet att få information. Med anledning av den restriktivitet som bör iakttas kring extern kommunikation i dessa ärenden bör pressmeddelanden användas endast med försiktighet och presskonferenser användas endast undantagsvis. I fall då kontakter med externa parter under och efter en utredning behövs och vid formulering av ett eventuellt pressmeddelande, är det av stor vikt att åklagaren har den starka sekretessen i åtanke och beaktar att åklagarens uppgift inte är att ta ställning i skuldfrågan, så att integriteten värnas och ingen utpekades som skyldig till brott. Vid kontakter med externa parter går det dock att många gånger göra mer generella uttalanden om hur själva utredningen enligt 31 § LUL går till, vilken ordning som gäller och vilken roll åklagaren har i en sådan utredning, så att behovet av information ändå till viss del kan tillgodoses.⁷³

I fall då en utredning avslutats med motiveringen att den unge inte längre kan misstänkas kan ett mindre restriktivt förhållningssätt till extern kommunikation vara motiverat eftersom risken att någon utpekades för brott i en sådan situation inte aktualiseras på samma sätt.

Även i fall då bevistalan väckts kan bedömningen av sekretessfrågan bli en annan. Som nämnts i [avsnitt 11.5.3](#) ovan är rättsläget dock oklart kring hur framför allt sekretessen enligt 35 kap. 1 § OSL ska hanteras sedan bevistalan väckts. Till dess att frågan prövats bör därför viss försiktighet iakttas beträffande kommunikation kring utredning även i fall då bevistalan väckts och en sekretessprövning mot 35 kap. 1 § OSL bör ske. Har begäran om bevistalan inkommit och bevistalan väckts har åklagaren dock, på samma sätt som då åtal väckts, genom beslutet att väcka bevistalan tagit ställning till bevisningens styrka och en brottsrubricering för att kunna avgöra om skäl för väckande av talan finns. Möjligheterna att då lämna ut viss information kring utredningen och beslutet bör då vara större än då bevistalan inte väckts.

⁷² Se Riksåklagarens tillsynsbeslut den 22 oktober 2019 i ärende AMR-1964-19.

⁷³ Se Riksåklagarens tillsynsbeslut den 22 oktober 2019 i ärende AMR-1964-19.

11.7 Underrättelseskyldighet då barn misstänks ha utsatts för allvarliga våldsbrott

Enligt lagen (2007:606) om utredningar för att förebygga vissa skador och dödsfall ska en utredning genomföras bl.a. när ett brott har begåtts mot ett barn och barnet har avlidit med anledning av brottet eller om barnet utsatts för grov misshandel eller synnerligen grov misshandel av en närstående eller tidigare närstående person, samt vid osjälvständiga former av sådana brott. Utredande myndighet är Socialstyrelsen.

Enligt lagen har åklagaren en skyldighet att vid misstanke om sådant brott underrätta den utredande myndigheten om beslut som innebär att en utredning enligt 31 § LUL inte ska inledas eller ska avslutas utan att bevistalan har väckts. Har åklagare väckt bevistalan för sådant brott ska åklagaren, efter att domstolens dom eller slutliga beslut i målet har vunnit laga kraft, underrätta den utredande myndigheten om domen eller beslutet.

För mer information om underrättelseskyldigheten, se [rättslig vägledning \(2023:9\) om brott mot barn](#) och [ämnessidan Underrättelse till Socialstyrelsen](#).

12 Bevistalan

I detta kapitel behandlas reglerna om bevistalan innefattande den rättsliga regleringen, åklagarens prövning av om bevistalan ska väckas och reglerna om processen i domstol. I [kapitel 13](#) finns information om hur bevistalan ska hanteras för gärningar som begåtts före att nuvarande bestämmelser trädde i kraft den 1 juli 2023.

12.1 Den rättsliga regleringen

- Vid bevistalan ska domstolen pröva om ett barn under 15 år har begått brottet.
- Bevistalan förutsätter att en utredning enligt 31 § LUL är slutförd och att det skulle ha funnits tillräckliga skäl för åtal om brottet hade begåtts efter att den unge hade fyllt 15 år.
- Bevistalan får inte väckas om det finns särskilda omständigheter som talar mot det.
- Vid brott med ett minimistraff om fängelse fem år, eller straffbart försök, förberedelse eller stämpling till sådant brott, finns en presumtion för att bevistalan *ska* väckas.
- För övriga brott *får* en bevistalan väckas om det finns synnerliga skäl.
- Socialnämnden och IVO får göra en framställan om att bevistalan ska väckas, men det är ingen förutsättning för att väcka talan.
- Ifall socialnämnden eller IVO gör framställan om bevistalan i en utredning som leds av polisen ska ledningen av utredningen lämnas över till åklagare.

12.1.1 Allmänna förutsättningar för bevistalan

Vid en bevistalan ska domstolen pröva om ett barn under 15 år har begått brottet. För vissa särskilt allvarliga brott finns en presumtion att väcka bevistalan (se nedan avsnitt [12.1.2](#)) medan det för andra brott finns en möjlighet att väcka bevistalan om det föreligger synnerliga skäl (se nedan avsnitt [12.1.3](#)). I 38 § LUL regleras vilka förutsättningar som gäller. Oavsett brottets allvar eller vilka skäl i övrigt som finns att väcka bevistalan, finns vissa gemensamma förutsättningar som måste uppfyllas.

Bevistalan förutsätter alltid att en utredning enligt 31 § LUL har slutförts och att det finns bevisning för den unges skuld motsvarande den som hade krävts för att väcka åtal. Utöver detta får bevistalan inte väckas om det finns särskilda omständigheter som talar mot det.

Enligt förarbetena⁷⁴ är exempel på sådana omständigheter att den unge har vissa svårare intellektuella eller neuropsykiatriska funktionsnedsättningar. En annan omständighet som kan ha betydelse för bedömningen är om barnet är mycket ungt. Det kan i dessa fall vara i det närmaste omöjligt att bedöma om den unge har gjort sig skyldigt till brott i en straffrättslig bemärkelse och en bevistalan skulle inte vara ändamålsenlig. Att det har förflutit en längre tid sedan brottet begicks kan också vara en särskild omständighet som talar mot att väcka bevistalan. Ett annat exempel på sådana särskilda omständigheter är att vissa brottsmisstankar gällande osjälvständiga brottsformer kan ha ett straffvärde som, trots att det är fråga om ett brott som omfattas av presumptionen, i det enskilda fallet med marginal understiger fem års fängelse. Utrymmet för att avstå från att väcka bevistalan vid förekomsten av särskilda omständigheter bör dock vara mindre ju allvarigare brottslighet det är frågan om.

Åklagaren ska själv ta ställning till om bevistalan ska väckas eller inte. Socialnämnden och IVO får göra framställan om att bevistalan ska väckas. Detta är, till skillnad mot tidigare lagstiftning, inte någon förutsättning för att få väcka bevistalan och det finns inte heller någon skyldighet att väcka bevistalan om någon av dessa har begärt det. Det som framkommer i en sådan begäran kan däremot ha betydelse för bedömningen om det finns synnerliga skäl att väcka bevistalan.

Enligt det s.k. [fördelningscirkuläret](#) ska alla utredningar där frågan om bevistalan aktualiseras alltid ledas av åklagare. Detta innebär att om en begäran om att bevistalan ska väckas kommer till polisen i en utredning leder, så ska ledningen av utredningen lämnas över till åklagare.

12.1.2 Presumtion för bevistalan vid särskilt allvarliga brott

Vid brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i fem år eller straffbelagt försök, förberedelse eller stämpling till ett sådant brott ska åklagaren väcka bevistalan, under förutsättning att de allmänna förutsättningarna för att väcka bevistalan föreligger (se ovan under avsnitt [12.1.1](#)). Det spelar ingen roll om skuldfrågan är utredd genom utredningen, t.ex. genom ett erkännande som stöds av övrig bevisning, bevistalan ska ändå väckas. Tanken bakom regleringen är att det ska finnas rättssäkerhetsgarantier även för unga, att det finns ett berättigat samhällsintresse att omständigheterna kring allvarliga brott utreds samt att myndigheter och andra aktörer ska kunna verka för att den unge inte fortsätter att begå brott. Det finns ingen nedre åldersgräns för när bevistalan får väckas i dessa fall. Låg ålder kan dock utgöra sådan särskild omständighet som talar mot att bevistalan väcks (se ovan avsnitt [12.1.1](#)).

⁷⁴ Se prop. 2022/23:78 s. 38.

12.1.3 Synnerliga skäl

För övriga brott får åklagaren väcka bevistalan om det finns synnerliga skäl för det. De allmänna förutsättningarna för att väcka bevistalan måste vara uppfyllda (se ovan under avsnitt [12.1.1](#)). Synnerliga skäl kan enligt förarbetena⁷⁵ finnas vid misstanke om upprepad brottslighet om det är fråga om mycket allvarliga brott som sammantaget har ett påtagligt högt straffvärde. Ett exempel är våldtäktsbrott eller andra brott med höga straffvärden men som inte bedöms vara så allvarliga brott att det finns en presumtion för att väcka bevistalan. Synnerliga skäl kan också föreligga för vissa brott med påtagligt högt straffvärde även om det endast är fråga om en enskild gärning. Förekomsten av särskilt försvårande omständigheter, som exempelvis svåra kränkningar av målsägandens integritet, brott med påtagliga inslag av förnedring eller allvarligare brott som utgjort ett led i brottslighet som utövats i organiserad form kan också utgöra synnerliga skäl.

Bevistalan för dessa brott bör kunna väckas i kombination med en bevistalan där det finns presumtion för att väcka talan men även självständigt, vilket enligt förarbetena kan bidra till att ge en samlad bild av vilken kriminalitet som den unge har gjort sig skyldig till. Kravet synnerliga skäl innebär dock en restriktiv tillämpning, vilket motiverats med den påfrestning som processen kan innebära för den unge.⁷⁶

12.1.4 Skadeståndstalan

Målsäganden har i de allra flesta fall målsägandebiträde i de utredningar där bevistalan väcks. Om målsäganden begär skadestånd men saknar ombud bör åklagaren kunna åta sig att föra skadeståndstalan. Även om åklagarens skyldighet – och behörighet – att föra målsägandens talan enligt 22 kap. 2 § RB är kopplad till åtalet bör regeln i 38 § andra stycket LUL kunna ges en sådan tolkning. Att åklagaren inte är skyldig att utreda skadestandsfrågan i samband med utredningar enligt 31 § LUL framgår av [avsnitt 5.2](#).

⁷⁵ Se prop. 2022/23:78 s. 37 f.

⁷⁶ Se prop. 2022/23:78 s. 37 f.

12.2 Processen i domstol

- Förhandlingen bör regelmässigt ske inom stängda dörrar.
- Domstolen avgör saken genom dom med uttalande om den unge har begått brottet eller inte.
- Åklagaren bör verka för att juridiskt biträde förordnas.

Vid domstolens prövning av en bevistalan tillämpas bestämmelserna i 25 § LUL om att de lagfarna domare och de nämndemän som handlägger en bevistalan ska vara särskilt utsedda att handlägga en sådan talan. Vidare ska bestämmelserna om allmänt åtal för brott för vilket har föreskrivits fängelse i mer än ett år tillämpas.⁷⁷

Förhandlingen ska regelmässigt ske inom stängda dörrar eftersom en offentlig förhandling normalt sett får anses vara till uppenbar olägenhet för den unge (se 5 kap. 1 § RB jmf. med 27 § LUL).

I de flesta fall där bevistalan väcks bedöms utredning ha inletts enligt presumtionsregeln. I de fallen är juridiskt biträde nästan alltid förordnat. I övriga fall bör åklagaren verka för att juridiskt biträde förordnas och argumentera för att omständigheterna att bevistalan väckts utgör synnerliga skäl att förordna juridiskt biträde. Se närmare ovan under [kapitel 6](#).

Domstolens avgörande av saken sker genom dom som då innehåller ett uttalande i frågan om den unge har begått brottet eller inte.⁷⁸

Bevistalan i domstol har varit mycket ovanligt och det finns därför inte någon närmare vägledning att ge om processen. I takt med att processuella frågor utkristalliseras genom praxis kan denna vägledning komma att uppdateras. Det är därför särskilt viktigt att Utvecklingscentrum får del av beslut som rör processföringen vid bevistalan.

⁷⁷ Detta regleras i 38 b § andra stycket LUL.

⁷⁸ Bevistalan har före lagändring den 1 juli 2023 varit mycket sällan förekommande i praktiken. De exempel på domar från överrätt som finns är Hovrätten för Västra Sveriges dom 2016-06-23 i mål B 2578-16 angående mord och grov stöld, Göta hovrätts dom 2019-04-05 i mål B 262-19 angående mord, samt Göta hovrätts dom 2021-05-04 i mål B 920-21 angående dråp.

13 Övergångsbestämmelser, resning m.m.

- De processuella reglerna som införts den 1 juli 2023 gäller retroaktivt.
- Det finns inte skäl att tillämpa de nya reglerna retroaktivt för utredningar som avslutats utan att bevistalan väckts före den 1 juli 2023.
- Åklagare kan under vissa förutsättningar begära att lagakraftvunnen dom om bevistalan undanröjs om det senare visar sig att den unge var över 15 år vid gärningen.
- Resning kan beviljas för lagakraftvunna domar om bevistalan under samma förutsättningar som för övriga domar i brottmål.

Den 1 juli 2023 gjordes stora förändringar avseende utredningar enligt 31 § LUL. Bland annat ändrades förutsättningarna för att väcka bevistalan och kraven för att inleda utredning p.g.a. allmänna och enskilda intressen. Därutöver infördes möjlighet för domstol att förordna målsägandebiträde och särskild företrädare för barn.

Samma datum infördes en reglering i 38 c § LUL som gör det möjligt att undanröja domar om bevistalan om det senare framkommit att den unge var över 15 år vid gärningen. Det infördes även möjlighet till resning avseende sådana domar i 38 d § LUL. Både för undanröjande och resning av domar om bevistalan gäller samma förutsättningar som för att begära resning i övriga brottmålsdomar.

Dessa nya processuella regler, även undanröjande av lagakraftvunnen dom och resning till nackdel för den unge, kan tillämpas retroaktivt.⁷⁹ Detta gäller både för gärningar som begåtts före den 1 juli 2023 och för utredningar som inletts före det datumet. Från och med det datumet gäller alltså de nya reglerna för en pågående utredning, oavsett när den inleddes. Detta innebär att det exempelvis finns möjlighet att förordna målsägandebiträde i en utredning som inletts tidigare och att de nya reglerna om bevistalan ska tillämpas på utredningar som påbörjats före, men avslutas efter, att de nya reglerna trädde i kraft.

Det finns dock inte skäl att tillämpa de nya bestämmelserna retroaktivt avseende utredningar som avslutats utan att bevistalan har väckts före den 1 juli 2023.

⁷⁹ Se prop. 2022/23:78 s. 60.

Bilaga 1 Checklista för joursituationer

I en joursituation då fråga uppkommer om att hantera ett ärende där någon kan misstänkas för att före 15 års ålder ha begått ett brott kan nedanstående frågor behöva övervägas.

1. Ska utredning inledas?

- a) Har brottet minimum 1 års fängelse i straffskalan (eller försök/förberedelse/stämpling till sådant brott), om *ja* så är presumptionsregeln tillämplig och utredning *ska* inledas om inte särskilda skäl talar emot (se [avsnitt 3.2](#)).
- b) Om mindre allvarligt brott än presumptionsregeln – utredning *får* inledas om:
 - i. Socialnämnden begär (se [avsnitt 3.3](#)), vissa brådskande åtgärder får vidtas innan socialnämnden nåtts för begäran (se [avsnitt 3.3.3](#)).
 - ii. Medgärningspersoner över 15 år och åtgärder behöver vidtas beträffande misstänkt under 15 år (se [avsnitt 3.4](#)).
 - iii. Utredning behövs för att efterforska gods som kommit åt genom brott eller för att förverka gods (se [avsnitt 3.5](#)).
 - iv. Utredning är påkallad ur allmänna eller enskilda intressen (se [avsnitt 3.6](#)).
- c) Om barnet är *under 12 år krävs synnerliga skäl* för utredning enligt någon av grunderna i 1(b) ovan.
- d) Finns det skäl för parallell förundersökning med okänd/känd gärningsperson (se [kapitel 4](#))?

2. Behövs juridiskt biträde (se [kapitel 6](#))?

- a) Vid utredning enligt presumptionsregeln: *Ja*. Förhör utan juridiskt biträde är endast möjlighet vid starka skäl av nödkaraktär.
- b) Vid utredning på annan grund: Om *synnerliga skäl* finns (t.ex. stora skadeståndskrav).

3. Underrättelser/kallelser till förhör?

- a) Socialnämnden (se [kapitel 8](#)):
 - i. Underrättelse om misstanken/inledd utredning (34 § LUL) – ska *alltid* ske omedelbart.
 - ii. Kallelse till förhör – ska ske om det *inte möter något hinder* (16 § FUK).

- iii. Närvaro vid förhör – vid presumtionsregeln/utredning på begäran av socialnämnden: *ska ske* om det inte finns synnerliga skäl mot det. Vid utredning på övriga grunder: *ska ske* om det *inte finns särskilda skäl mot det*.
- b) Vårdnadshavare (se [kapitel 7](#)):
- i. Underrättelse om misstanken/inledd utredning (33 § LUL) – *ska ske* om det *inte är till men för utredningen* eller *särskilda skäl* talar emot.
 - ii. Kallelse till förhör – *ska ske* om det inte är till *men för utredningen* eller *särskilda skäl* talar emot.
 - iii. Närvaro vid förhör – rätten att kallas till förhör innebär *inte* en automatisk rätt att närvara vid själva förhöret. Frågan får avgöras av utredningsledaren från fall till fall.
4. **Tvångsmedel mot misstänkt under 15 år (se [kapitel 10](#))?**
- Endast nedanstående tvångsmedel⁸⁰ får användas mot en misstänkt person under 15 år (36 f § LUL):
- a) *Hämtning till förhör* (se [avsnitt 10.2](#)): restriktiv tillämpning med hänsyn till ålder/mognad, *ska ske* på diskret sätt, hämtning i skolan endast vid speciella skäl och uniformerad polispersonal bör i det längsta undvikas, annat än i mycket speciella undantagsfall. OBS! Skyldighet att kvarstanna för förhör endast 3+3 timmar (se [avsnitt 5.1.4](#)).
 - b) *Gripande* får ske av envar enligt 35 § LUL (se [avsnitt 10.3](#)). Gripande som hävts kan efterföljas av kvarhållande för överlämnande till vårdnadshavare (polisiärt beslut om åklagare, då gripandet hävts, fortfarande ansett att den unge är skäligen misstänkt).
 - c) *Beslag* (se [avsnitt 10.4](#)) – om särskilda skäl dvs. restriktiv tillämpning.
 - d) *Husrannsakan* (se [avsnitt 10.4](#)) – om särskilda skäl dvs. restriktiv tillämpning.
 - e) *Åtgärder för biometrisk autentisering* (se [avsnitt 10.4](#)) – om särskilda skäl dvs. restriktiv tillämpning.
 - f) *Genomsökning på distans* (se [avsnitt 10.4](#)) – om särskilda skäl dvs. restriktiv tillämpning.

⁸⁰ Kopiering enligt 27 kap. 17 a § RB är dock inget självständigt tvångsmedel utan en verkställighetsåtgärd vid beslag, husrannsakan och genomsökning på distans som kan användas även om den brottsmisstänkte inte fyllt 15 år (se [avsnitt 10.4](#)).

- g) *Kroppsvsitation* (se [avsnitt 10.4](#)) – om särskilda skäl dvs. restriktiv tillämpning.
- h) *Fotografi/fingeravtryck* (se [avsnitt 10.4](#)) – om särskilda skäl dvs. restriktiv tillämpning. Får endast användas för utredning av det aktuella brottet!
- i) *Kroppsbesiktning*:
 - i. Vid *presumptionsregeln* (se [avsnitt 10.6.1](#)): Vid *skälig misstanke* och om *synnerlig vikt* för att klarlägga omständigheterna kring brottet. Restriktiv tillämpning. Mindre ingripande åtgärder ska alltid övervägas.
 - ii. Vid *bruk av narkotika* (se [avsnitt 10.6.2](#)): Vid *skälig misstanke* och om provet kan *antas ha betydelse för att avgöra behovet av socialtjänstens insatser* för den unge. Se **guide i bilaga 2 för beslutshandling**.

5. Följande tvångsmedel kan *inte* användas mot misstänkt under 15 år

- a) Anhållande
- b) Anmälningsskyldighet
- c) Reseförbud
- d) Avspärning
- e) Hemliga tvångsmedel
- f) Förvar
- g) Kvarstad och frysning
- h) Registertopsning
- i) Penningbeslag

Bilaga 2 Guide för registrering av beslut vid misstanke om bruk av narkotika

Denna guide är ett stöd för registrering av beslut i Cåbra vid misstanke om bruk av narkotika. Förutsättningarna för att fatta beslut framgår i [avsnitt 10.6.2](#) i rättslig vägledning (RäV 2022:19) och även sammanfattningsvis i jourchecklistan, [bilaga 1](#).

1. Beslut inom eller utom ramen för en utredning enligt 31 § LUL?

Finns det en begäran från socialnämnden om utredning enligt 31 § LUL och kroppsbesiktning så ska beslutet fattas inom ramen för den utredningen. Om beslutet fattas utan att socialnämndens inställning till utredning och kroppsbesiktning kunnat inhämtas ska beslutet fattas utanför ramen för en utredning med stöd av 34 § LUL.

2. Undersökningsledningen?

Oavsett om beslutet har fattats inom ramen för en utredning enligt 31 § LUL eller som ett självständigt tvångsmedelsbeslut kan frågan om 31 § LUL-utredning som regel överlämnas till polisen efter beslutet eftersom brottet är av enkel beskaffenhet.

3. Rutin i Cåbra för beslut om kroppsbesiktning vid narkotikabruk:

- a) Ärendet e-lottas inte.
- b) Sök tvångsmedel.
- c) Skriv in personnummer och tryck *Sök*, välj sedan *Nytt ärende*. Välj rätt kammare.
- d) Registrera personen (genom Pnr-kontroll eller manuellt) och spara.
- e) I fliken *Tvångsmedel*, välj *Beslut om kroppsbesiktning* och spara.
- f) I tvångsmedelsblanketten, kryssa i *Ändra fritt* vid *Brott m.m.* under rubriken *Brottsgrund* och skriv in brottet, tid och plats (ev. k-nummer om sådant finns) i fritextfältet.
- g) Under rubrik *Syfte* välj *Annat* och i tom ruta anteckna 36 b § LUL.
- h) Under rubrik *Beslut/motivering/kompletterande uppgifter* kryssa i rutan *"Under 15 år, misstanke om narkotika"*. Om beslut fattats inom ramen för begärd utredning enligt 31 § LUL: Kryssa i *Ändra fritt* och lägg till i fritextfältet att utredning enligt 31 § andra stycket LUL inletts. Oavsett om utredning inletts eller inte kan

vidare noteras att ärendet är av enkel beskaffenhet och att frågan om 31 § LUL-utredning överlämnas till polismyndigheten.

- i) Besluta.

Bilaga 3 Guide till beslutsmotiveringar

Detta dokument är tänkt som ett hjälpmedel för att välja rätt beslut och motivering vid beslut i Cåbra avseende utredningar enligt 31 § LUL. I rättslig vägledning (RäV 2022:19) finns ytterligare vägledning om vad åklagaren bör tänka på vid utformning av beslut ([avsnitt 11.3](#)), förutsättningarna att inleda utredning ([kapitel 3](#)) och förutsättningarna att väcka bevistalan ([kapitel 12](#)).

Status utredning ej inledd

Utredning enligt 31 § LUL inleds

Används när ett ärende e-lottats utan att utredning är inledd. Under skäl behöver anges om den unge är under 12 år eller mellan 12 och 15 år. Därefter väljs motivering utifrån vilken grund som utredning inleds på. Förutsättningarna att inleda utredning framgår av lagtext och utvecklas i [kapitel 3](#) i den rättsliga vägledningen.

Observera att grunden "behov av socialtjänstens insats" även avser provtagning för narkotika i de fall socialnämnden begärt att utredning inleds (se närmare [avsnitt 10.6.2](#) i den rättsliga vägledningen).

Utredning enligt 31 § LUL inleds inte

Används när ärende lottas upp utan att utredning är inledd och det inte finns skäl att inleda utredning. Därefter väljs motivering utifrån varför utredning inte inletts.

Frågan om 31 § LUL-utredning överlämnas till polismyndigheten

Flertalet utredningar enligt 31 § LUL ska ledas av polis och då används detta beslut. Fördelningen av vilka ärenden som typiskt sett ska ledas av polis respektive åklagare framgår av det s.k. [fördelningscirkuläret](#). Detta beslut kan fattas både före och efter det att utredningen är inledd.

Status utredning pågår

Utredning enligt 31 § LUL slutförs

Begreppet *slutförs* används i lagtext och förarbeten som en förutsättning för att få väcka bevistalan. En utredning *ska* slutföras om den unge är hörd om misstanken och kan ses som motsvarigheten till slutdelgivning. Detta gäller oavsett på vilken grund utredning inletts på och, till skillnad mot vid förundersökning, oavsett bevisläge. Före beslutet fattas ska den unge ha fått ta del av utredningen på samma sätt som en straffmyndig vid slutdelgivning av förundersökning (se [avsnitt 11.1.2](#) i rättsliga vägledningen). Efter att beslutet fattas ska åklagaren ta ställning till om bevistalan ska väckas eller inte (se nedan).

Utredning enligt 31 § LUL avslutas utan att slutföras

Beslutet ska endast användas i de fall den unge inte är hörd mot misstanken men det inte längre finns skäl att fortsätta utredningen. Motivering behöver väljas och några typexempel på när respektive motivering kan väljas är:

Den unge hade fyllt 15 år vid tidpunkten för brottet: den unge var straffmyndig vid gärningen, varför det inte går att bedriva utredning enligt 31 § LUL.

Den unge kan inte lägre misstänkas ha begått brottet: den unge är felaktigt utpekad eller det har inte begåtts något brott.

Det finns inte längre någon särskild grund att bedriva utredningen: presumptionsregeln för att inleda en utredning är inte längre tillämplig, t.ex. när gärningen har rubricerats ned från exempelvis mordbrand till allmänfarlig vårdslöshet. Ett annat exempel är att socialnämnden har begärt att utredning inleds men därefter ändrat uppfattning.

Det finns inte längre något behov av att bedriva utredningen: egendom som har eftersökts för att tas i beslag har inte gått att finna och det finns inte skäl att höra den unge om misstanken.

Frågan om 31 § LUL-utredning överlämnas till polismyndigheten

Flertalet utredningar enligt 31 § LUL ska ledas av polis och då används detta beslut. Fördelningen av vilka ärenden som typiskt sett ska ledas av polis respektive åklagare framgår av det s.k. [fördelningscirkuläret](#). Detta beslut kan fattas både före och efter det att utredningen är inledd.

Status utredning slutförd

Bevistalan väcks

Används när bevistalan väcks. Under motivering måste anges om det rör sig om fall där det finns presumtion för att väcka bevistalan (brott med straffminimum om fem år eller mer eller straffbart försök/förberedelse/stämpling till det brottet) eller om det är annat brott och det föreligger synnerliga skäl att väcka bevistalan.

Bevistalan väcks inte

Används när bevistalan inte väcks. Om beslutet avser brott där det finns presumtion för att väcka bevistalan (brott med straffminimum om fem år eller mer eller straffbart försök/förberedelse/stämpling till det brottet) måste skäl till varför bevistalan inte väcks anges. Står det klart att det finns särskilda omständigheter som medför att bevistalan inte ska väckas oavsett bevisläge bör motiveringen *särskilda omständigheter talar emot att bevistalan väcks* användas. För övriga brott – alltså den majoritet av brotten där det inte finns någon presumtion för att väcka bevistalan – behöver inte någon annan motivering än att det inte finns skäl att väcka bevistalan anges. Motiveringen *den unge kan inte längre misstänkas för brottet* bör användas om utredningen visar att den unge inte begått gärningen oavsett brottets allvar.



ÅKLAGARMYNDIGHETEN